

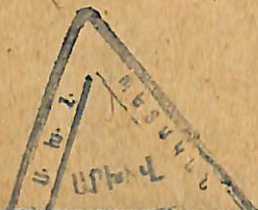
571*

ԱՇՆԱՆԱՅԱՆԻ ԿԱՄՊԱՆԻԱ

Ա. ԳՅՈՒԼԱՆՅԱՆ

ԻՆՉՈՒ ԱՆ ՀՐԱԺԵՇՏ Ե
ԳԱՐՆԱՆԱՅԱՆՔԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿ ԿԱՏԱՐԵԼ

ՊԵՏԱՐԱՏ • 1931 • ՅԵՐԵՎԱՆ

Պետերատի տպարան
Գլավիկո № 6965 (Ե)
Հրատ. № 1860
Պատվեր № 5425
Տեբաթ 2000

1. ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿԸ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՄՊԱՆԻԱ ՅԵ

Կուսակցութիւնը և իշխանութիւնը բացառիկ ու-
շաղրութիւն են նվիրում աշխատանքների տարած-
ման և ընդարձակման դործին: Անցյալ տարվա համե-
մատութեամբ կրկնակի և յետակի միջոցներով պետք և
ձեռնարկել աշխատանքներ կատարելու դործին այս
տարվանից, այս աշխանից և մեծ չափերով ընդարձա-
կել այն: Այդ և պատճառը, վոր ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդա-
հրատարակչական կազմակերպության գերատեսչի արտա-
կարգ կերպով և այն հիմունքներով, ինչպիսի հիմունք-
ներով նա գերատեսչական 2-րդ գործա-
նայանք:

Ինչո՞ւ: Վորովհետև աշխատանքների կատարումով,
գործնան ածիմներին ցանքսի աշխատանքային ծախսում-
ները կրճատվում են ավելի քան 2/3-ով, «վորովհետև
աշխատանքների կատարումը դառնում և գործնանայանի
հաղթանակի բանալին», վորովհետև աշխատանքների
քանակական և վորակական կողմով կանխորոշվում և
հաջորդ տարվա բերքը վորովհետև ազդոտեխնիկական
միջոց բոլոր ձեռնարկումների (պարարտացում, ցանք-
աշրջանառութիւն, սերեկցիա և այլն) հետ միասին,
բացառիկ և, հոգի մշակութային լավագույն միջոցի—աշ-

մանահերկի դերը, այս 5-ամյակում 35 տոկոսով բերքատվությունը բարձրացնելու առթիվ հանված ԽՍՀՄ կառավարության վորդումը՝ ամենակարգ ժամանակամիջոցում իրականացնելու տեսակետից:

Անցյալ տարի ԽՍՀՄ-ի մեջ ընդամենը 24 միլիոն 25 հազար հեկտար աշնանահերկ կատարվեց: Այս տարի պետք է կատարվի 42 միլիոն հեկտ. աշնանահերկ: Մի տարվա մեջ աճումը կրկնակի յե: 42 միլիոնից 36 միլ. կատարվելու յե կոլխոզներում անցյալ տարվա 10 միլ. հեկտարի դիմաց:

Իսկ մեզ մոտ, Խորհրդ. Հայաստանում, այս տարի կատարվելու յե 160000 հեկտ. աշնանահերկ անցյալ տարվա 40000 հեկտարի դիմաց:

Բերված միջանի թվերից յերկուսն է լին մի տարվա ընթացքում ինչպիսի չափերով է աճելու աշնանահերկի տարածությունը: Հետևապես նրա կատարման է դերակատարման համար, պահանջվում է վոր ամեն մի Մեք. Տրակտ. կայան, սովխոզ ու կոլխոզ, ինչպես է կոլխոզին ոգնող է կուլակի դեմ պայքարող չքավոր է միջակ անհատ գյուղացին աշնանահերկի գործին ձեռնարկեն ու լծվեն բայլչեվիկորեն: Աշնանահերկի պլանների կատարման գործում մասնավորապես ամենապատասխանատու դերն է վերապահված ՄՏԿ-ներին: ԽՍՀՄ-ի աշնանահերկի պլանի $\frac{1}{3}$ -ից ավելին ընկնում է ՄՏԿ-ին, մոտավորապես 15 միլ. հեկտ.: Իսկ մեզ մոտ Խորհրդ. Հայաստանում՝ կատարվելիք 160000 հեկտ. աշնանահերկից, 30000-ը կատարելու յեն մեր 4 մեքենատրակտորային կայանները: Այս նպատակի համար է ահա, վոր ԽՍՀՄ-ի Հողթողկոմատը վորոշել է աշնանա-

հերկի համար ոգտադործել ամբողջ տրակտորային պարկի 65-90 տոկոսը, իսկ ձիերի՝ 25-30 տոկոսը: Նույն վորոշմամբ Խորհրդային Հայաստանում տրակտորների 75 տոկոսից վորչ պակաս, մինչև դեկտեմբերի 1-ը, ոգտադործելու յեն բացառապես աշնանահերկերի կատարման գործում:

Սովխոզներն ինչպես միշտ, այս կամպանիայի ընթացքում էս, պետք է ցուցաբերեն իրենց ավանդադի դերը: Առաջավոր ագրոտեխնիկայի գործադրմամբ, նրանք վորչ միայն պետք է կատարեն իրենց աշնանահերկերի պլանները, այլև աշխատանքի բայլչեվիկյան տեմպերով վարակեն է ձգնեն հարևան կոլխոզներին է չքավոր ու միջակ անհատական աշխատավոր գյուղացիներին իրենց պլանների կատարման գործում:

Ինչքան ՄՏԿ-երը, սովխոզներն ու կոլխոզները, շտապ, սուսանց ժամ անդամ կորցնելու, կազմեն իրենց աշնանահերկի որացուցային պլանները է ըստ այնմ դասավորեն իրենց բանվորական, մեքենայական է քաշող կենդանի ուժերը, ինչքան շուտ սկսեն աշնանահերկը, ինչքան շատ է լավվորակ աշնանահերկ կատարեն, այնքան հաջող կլինի բայլչեվիկյան Յ-րդ դարնանացանը, այնչափ կմեծանա սովխոզների է կոլխոզների արտադրական է տնտեսական բաղան, այնչափ կաճի նրանց ապրանքայնությունը է հսկայական չափով կբարելավվի աշխատավոր մասսայի տնտես. դրուժյունն ու կուլտուրը—կենցաղային պայմանները: Մյուս կողմից էլ, ավելի ու ավելի համողիչ կդառնա չքավոր ու միջակ աշտրվա անհատական, բայց վաղվա կոլխոզիկ, գյուղացուն, վոր իր տնտեսական դրուժյան լավացման է կուլտուրական կյանքի բարձրացման համար, կա միայն

1-394698

մի յեւթարադացնի իր մուտքը կողխող և աշխատանքի սոցիալիստական ենտուղիաղմով, սոցմրցմամբ և հարվածայնութեամբ ձեռք ձեռքի տված աշխատի ներկայիս տասնյակ միլիոնավոր կողխողներին հետ:

Իայց վոչ մի բոսի չպետք և մոռանալ, վոր դասակարգային թշնամին—կուլակն ու նրա իդիոկրիան արտահայտող դաշնակը, աշխատելու յեն տապալել այս կամպանիան, ուստի նրանց ընդդիմադրությունը տեղն ու տեղը խորտակելը, աշնանահերկի պլանների կատարման նախապայմաններից մեկն է:

Պետք է նկատի առնել նաև մի շատ կարեւոր հանգամանք, դա այն է, վոր աշնանահերկերի աշխատանքներին գուղընթաց կատարում և կատարելու յենք մի շարք այլ աշխատանքներ (հացահատիկներ և այլ կուտորանների բերքահավաքը, կալսելը, հացամթերումը, աշնանացանքը, դաշտավայրում բամբակի և այգիների բերքահավաքը, բերքի փոխադրությունները և այլն), վորոնք նույնպէս պահանջելու յեն թե մարդկային և թե քաղող ուժ: Միանգամայն սպասելի յե, վոր այս պորտյունիզմը հանդես և գալու (ինչպես մի շարք տեղերում նա հանդես և յեկել) ամբողջապէս «որջեկտիվ դժվարությունների» դրոշակը ձեռքին, թե՛ «այսօրան աշխատանք միանգամից տանել չի լինի, ուժ չկա», թե ճախ պետք և մեկը վերջացնել, հետո սկսել մյուսը: Ամեն ինչ հերթով պիտի լինի» և այլ և այլն նման շատ արտահայտություններ:

Երջանային կուս և՛ խորհրդային մարմիններն անհապաղ պետք և մոբիլիզացիայի յենթարկեն գյուղական բոլոր կազմակերպությունները, արթուն լինելու և ժամանակին պատուելու աջ ուղորտյունիգմի դիմսին և մեր

կացնելու ամենաանխնա հարվածներով նրա՝ աշխատանքները «հերթականորեն» կատարելու, քարացած «տեսությունը»:

2. ԽՍՀՄ-ի ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՇՈՐԱԳՈՒՅՆՆ Ե ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ: ՏԻՐԱՊԵՏԵԼ ԱԳՐՈՆՈՄԻԱՅԻՆ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱՎՈՐ ԱԳՐՈՏԵՆՆԻԿԱՅԻՆ

Համ. Կ(բ) Կ. Կենտկոմի հմուտ ղեկավարութեամբ անհաշտ պայքար մղելով դասակարգային թշնամու, ինչպէս և աջ ու «ձախ» ուղորտյունիգմի դեմ, ոլորեւտարական դիկտատուրայի յերկիրը, թե յերկրի ինդուստրացման և թե գյուղատնտեսութեան սոց. վերածկառուցման ուղղութեամբ ձեռք և բերում մեկը մյուսի յետեից նորանոր նվաճումներ: Յերկրի ինդուստրացման շնորհիվ, Խորհրդ. Իշխանությունը վերջին տարիների ընթացքում արտադրական և այլն նյութական միջոցներով հսկայական չափերի հասնող աջակցություն ցույց տվալ գյուղին, գյուղատնտ. սոց. վերակառուցման դժով: Ձանաղան բնույթի կատարելադործված գյուղատնտեսական մեքենաները, ինչպիսիք են՝ տրակտորները, կոմբայները և այլն, տասնյակ միլիոնավոր փթերով տարբեր տեսակի պարարտանյութեր, զանազան բույսերի լավացրած սերմացուներ, մեկ միլիարդ և 50 միլիոն ուրղը կարճատե և յերկարատե վարկ, կոնտրակտացիոն ավանսավորում և այլն, ահա պրոլետ-պետութեան աջակցութեան ցուցանիշները:

Չե վոր հանաք բան չեր, յերբ այս դարնաւը ԽՍՀՄ-ի 1245 ՄՏԿ-երի 600000 ձիու կարողութեամբ, 42000 տրակտորները դղողացնելով, վարեցին և ցանեցին խոր

Հըրգային դաշտերից 20 միլիոն հեկտար, պլանով նախատեսված 18 միլիոնի դիմաց:

Զե վոր այս տարվա սկզբին կոլխոզների (վորոնք արդեն ընդգրկել են 31 թ. սեպտեմբ. իՍՍՀՄ-ի վողջ աշխատավոր դյուղացիության 60 տոկոսը) և սովխոզների ձեռքի տակն եր գտնվում իՍՍՀՄ-ի 31 թ. աշանանացան և դարնանացան 137 միլիոն հեկտարից՝ 92 միլիոնը, այսինքն՝ ընդհանուր տարածության $\frac{2}{3}$ -ից ավելին, իսկ թեթեվ արդյունաբերության հումքի բազան հանդիսացող և յերկրագործության վողնաշարը կազմող հիմնական կուլտուրաների—հացահատիկների և տեխնիկական կուլտուրաների ասպարիզում, դյուղի սոց. սեկտորը գրավում է ել ավելի բարձր տոկոսներ: Այսպես որինակ՝ սովխոզներն ու կոլխոզները 31 թ. ցանել են—

ԽՍՀՄ-ի ցորենի տարածություն	80,9	տոկոս
Արևածաղկի	88,2	»
Ցեղիպտացորենի	75,0	»
Բամբակի	74,0	»
Շաքարի ճակնդեղի	73,3	»
Վուշի	58,0	»

Այսինքն՝ ընդհանուր 74,9 տոկոսը, մոտավորապես $\frac{3}{4}$ -ը սոց. սեկտորի ձեռքումն է:

Այժմ արդեն անհատական սեկտորի դերը դառել և յերկրորդական:

Նույնպիսի նվաճումներ ունենք նաև անասնապահության բնագավառում: Այս յերկու տարվա մեջ կազմակերպված դանադան բնույթի միջանի տասնյակ հազար խոշոր անասնապահական սովխոզների և կոլխոզների հոտերն ու նախիրները բռնել են տասնյակ միլիոնավոր հեկտար տարածություն:

Աշխատանք ու պայքար—ահա հաղթանակի միասնական պայմանը: Սովխոզ և կոլխոզ շինարարության անընդհատ ծավալում, անհատական սեկտորի բաժնի անշեղ նվազում, համատարածի հիման վրա կուլակության՝ իրեն դասակարգի վերացում—ահա՝ հաղթանակի ուղղությունը ձեռք բերած խոշոր նվաճումները:

Այսպես ուրեմն, կոլխոզներն ու սովխոզները այսօր իրենց տրամադրության տակ ունեն հսկայական չափերի հասնող համատարած հողամասեր, պատկառելի մեքենայական և կենդանի թաղող ուժ, մեծ քանակությամբ արտադրական և ալ նյութական միջոցներ ու հնարավորություններ և վերջապես կազմակերպված միլիոնների հասնող աշխատավորական ձեռք, վորը գործի յե գնում վերև թված միջոցները: Հարց է ծագում. սոցիալիստական այս գիղանտները կա՞րող են յերկրագործության արտադրությունը տանել այն սխտեմով ու այն ձևվերով, վորը մանր, անհատական տնտեսություններն և հատուկ: Յերկրագործության այս գիղանտները, կա՞րող են ագրոտեխնիկական ամենագլխավոր միջոցներից մեկի—հողի մշակության հարցերին նայել այնպես, ինչպես վարվում եր մանր, անհատական տնտեսությունը: Հողի մշակության իր ձևվերով, մանր անհատական դյուղացին, պարբերաբար ջուր եր լեցնում իր դժբախտության ջրաղացին: Գյուղատնտեսական փորձակայանները հաստատապես ապացուցել են, վոր Ռուսաստանում հաճախակի տեղի ունեցած յերաշտները՝ իրենց ծայրահեղ չափով ու անբերրիությամբ, հետեվանք էյին հողի վոչ ոռոգիոնալ մշակության: Զե՞ վոր 1891, 1911 և 1921 թ. ամենայերաշտոտ տարիներին, փորձադաշտերը հեկտարից 20-30 վուլթ ցորենի

բերք ելին ստանում, յերբ հենց այդ նույն փորձադաշտերի կողքին ընկած գյուղատնտեսական ցանքերը խանձվում, մոխիր ելին դառնում:

Բայց վոր մանր, անհատական գյուղացին այդպես վատ եր վարվում հողի հետ և այդպիսի սոսկալի հետեւանքներ ստանում, դա վոչ այնքան նրա կամքից եր կախված, վորքան շահագործող հասարակական կարգերից և հենց իր, մանր, խղճուկ տնտեսության ընդլից ու անողնականությունից:

Սովխող և կոլխող գլխատների հերոսները հնի պես վարվել չեն կարող. նրանց վիճակված է ամենակարգ ժամանակամիջոցում բայլչեվիկյան համառ աշխատանքով, գյուղատնտեսական գիտաբայլը և առաջավոր ագրոտեխնիկային տիրապետելու գործին ձեռնարկել:

Սովխողների և կոլխողների արտադրական-նյութական այն վիթխարի բազան, վորի մասին ապացինք, ստեղծել է լայն հնարավորություններ խորտակելու և արմատապես վոչնչացնելու յերկրագործական արտադրության հին, մանր, անհատական տնտեսությանը հատուկ՝ ձեվերն ու տրագիցիաները, բայց յերկրագործության հին ձեվերի դեմ չես կարող Ղովել. առավել ևս նրան վոչնչացնել, յեթե խարխափում ես տգիտության մշուշում, յեթե բայլչեվիկյան տոկունությամբ և հաստատակամությամբ չես սկսում յուրացնել գյուղատնտ. գիտության հիմունքները և տիրապետելու ագրոտեխնիկային:

Իսկ յուրացնել գյուղատնտ. գիտության հիմունքները և տիրապետել առաջավոր ագրոտեխնիկային՝ նշանակում է —

1) Լավ ճանաչել մեր կուլտուրական բույսերը և մասնավորապես հիշողության մեջ վառ պահել, վոր բույսն ապրելու, զարգանալու և բարձր բերք տալու համար՝ յերկրագործի առաջ միանգամից դնում է 5 պայման—լույս, ջերմություն, ոդ, ջուր և սնունդ՝ նպաստավոր չափերով:

2) Բաղմակողմանի ճանաչել հողը և գործադրել ագրոտեխնիկայի (հողի մշակում, պարարտացում, ցանքաշրջանառություն և այլն) այնպիսի միջոցներ, վորոնք կյանքի կոչեն հողի մեջ տեղի ունեցող ֆիզիկական, քիմիական և բիոլոգիական պրոցեսները: Հողի մեջ կուտակել ոդ, ջուր և սնունդ, վորոնք այնքան անհրաժեշտ են մեր կուլտուրական բույսերի համար:

3) Ծանաչել մեր կուլտուրական բույսերի յերկու բանակի բյուրավոր թշնամիներին—մոլախոտերին և վնասատուներին, ինչպես և տիրապետել նրանց դեմ պայքարելու հատուկ միջոցներին:

Յուրացնելով այս բոլորը և ամեն մի գործը կատարելով իր ժամանակին, մեր կուլտուրական բույսերը նույնպեստավոր պայմաններ գտնելով հողում, կկարգանան նորմալ և արագ կերպով ու առատ ել բերք կտան մեզ:

Հողի ռացիոնալ մշակությունը, ագրոտեխնիկայի գլխավորագույն հարցն է, իսկ հողի ռացիոնալ մշակության բոլոր ձեվերի մեջ, առնանաեքիք բռնում է ամենատաքին տեղը: Բայց թե ինչո՞ւ աշխատահերկը բռնում է առաջին և այն ել ամենատաքին տեղը և վոչ թե 2-րդ տեղը, այդ է հենց, վոր ցույց պիտի տրվի այս բոլորների հետագա զլուխներում:

Այն ել ասենք, վոր «աշխատահերկ» ասելով, այս բոլորում, մենք նկատի ունենք, վոչ թե նրա բոլոր

տեսակները, այլ նրա մի տեսակը—ձմեռող հերկը (Зяб-
левая вспашка) այսինքն դարձնանք ընդհանուր
հատկացվելիք այն հերկը, վորը կատարվում է ողոստո-
սին կամ աշնան ամիսներին՝ լրիվ խորությամբ և ա-
ռանց փոցիելու կրում և իր վրա աշնան, դարձնան և
մասնավորապես ձմռան ազդեցությունները, իսկ վաղ
դարձանից, նրա վրա տարվում են մնացած նախապատ-
րաստական աշխատանքները (փոցի, մարդերի պատ-
րաստումն և այլն) ու այդ ձևով նախապատրաստված,
հասունացած, լավ հատված յուրենիք ձեռք բերած հողի
վրա, կատարվում և դարձնանք ցանքը:

3. ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿԸ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՊԱՅ- ՄԱՆՆ Ե ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆՔՍԸ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Այն բնորոշումից հետո, վոր տվինք աշնանահեր-
կին, ել առանձին դժվարություն չկա ցույց տալու, վոր
իսկապես աշնանահերկի կատարմամբ, դարձնան ցանքսի
աշխատանքները պակասում են ավելի քան 60-70 տոկո-
սով, վորպիսին վճռողական նշանակություն ունի դար-
նանացանքը ժամանակին սկսելու և ժամանակին ա-
վարտելու տեսակետից:

Այսպես որինակ՝ 32 Թ. դարձնան պետք է ցանենք
53000 հեկտար բամբակ: Այսինքն՝ բամբակի տարածու-
թյունն ընդարձակելու յենք յերկու անգամ: Բամբակի
ցանքսի համար պահանջվում է կատարել հետևյալ
հիմնական աշխատանքները՝ հողի վարելը, պարարտաց-
նելը, փոցիելը, մարդոսելը, ցանելը, ջրելը և տափե-
լը: Պարզ է, վոր մենակ հողի վարելը բամբակագործա-

կան շրջաններում, կլանում է տրակտորների և կենդանի
քաշող ուժի զգալի մասը: Հետեվապես աշխատանքի
այդ մասի փոխադրումն աշնան ամիսներին, վորը հնա-
րավոր է ու գյուղատնտեսական գիտության տեսակե-
տից՝ միանգամայն անհրաժեշտ—բամբակի ցանքսի
հաղթանակի տեսակետից ունի խոշորագույն նշանակու-
թյուն: Մեզ կարող են ասել, վոր մարդոսի և սերմեր
ցանելու համար բավականաչափ մարդկային ձեռք և
պահանջվում գործադրել: Դա ճիշտ է, բայց վոչ լի-
ովին, վորովհետև դարձնանքան կոլտուրաների վարի
կատարումն աժոռան վերջերից և աշնան ամիսներին, վոչ
միայն հնարավորություն է տալու ցանքսերի տարածու-
թյան ընդարձակմանը, այլ և խոշոր չափով նպաստելու
յե գյուղատնտեսական այլ աշխատանքների մեխանիզա-
ցիային: Դրա շնորհիվ մեր կոլխոզներն ու սովխոզները
հնարավորություն կունենան ծավալելու տրակտորի և
ձիան չարքացանք, տրակտորների ողնությամբ՝ մար-
դոսի աշխատանքների կատարումն և այլն, վորոնք ևս
իրենց հերթին նպաստելու յեն ցանքսի աշխատանքների
արագացմանը և ժամանակին ավարտելուն:

Մենք գիտակցաբար վերցրինք իբրև որինակ, բամ-
բակագործական շրջանի դարձնան ցանքսի աշխատանքը,
վորովհետև բամբակի մշակությունը բավական ուժեղ
պահանջում: Ինչ վոր ասվեց բամբակի ցանքսի մասին,
նույնը, միայն վորոշ (բայց չատ չնչին) տարբերու-
թյուններով վերաբերվում է մյուս տեխնիկական կուլ-
տուրաների ցանքսին: Որինակ՝ չաքարի ճակնդեղին,
ծխախոտին և այլն: Բոլոր դեպքերում ել վարի փոխա-
դրումն աշուն, կրճատելով դարձնան ամիսներին ցանքսի
համար պահանջվող աշխատանքները, հսկայական չա-

վիժվ նպաստում է ցանքերի տարածությունների ընդարձակմանը, գյուղատնտեսական աշխատանքների մեխանիզացիային, զարնանայանի ժամանակին ավարտելուն, հետեվապես և բերքատվության բարձրացմանը։ Նշվենք խոսում մեր նախալեռնային և լեռնային շրջանների մասին, ուր դաշտավարությունը տարվում է անջրտի պայմաններում, իսկ ջրովի վայրերում տիրապետում է առավելապես ջրելու ակոսային սխտեմը, վորի շնորհիվ այդ շրջանները մեծ մասամբ աղբտված են մարդեր պատրաստելու հոգսից, վորը րավական աշխատանք կլանող դործ է՝ մեքենայացման բացակայության պայմաններում։

Միանգամայն ակնհայտնի յե, վոր աշնանահերկի կատարմամբ, չափազանց թեթեվացնում ենք բամբակի, չաբարի ճակնդեղի, ծխախոտի, խոտաբույսերի և սիլոսաբույսերի, ինչպես և հացահատիկների զարնանացանի պլանների կատարման և դերակատարման աշխատանքները։

Ի հարկե կզոնվեն մարդիկ, վորոնք այսպիսի դատողություններ կանեն՝ «եհ, ինչ կա վոր, աշնանահերկի պլանի այս ինչ մասը չկարողացանք կատարել, զարնան սիրուն և կանաչ որերին կկատարենք»։ Այդպես դատող մարդիկ զիտակցաբար թե անզիտակցաբար, ոգնում են դասակարգային թշնամուն—կուլակին, նրա այն պայքարում, վոր նա տանում և աշխատելու յե տանել, աշնանահերկի պլանների կատարման աշխատանքները կազմալուծելու ուղղությամբ։ Բայց ամեն մի կոլխոզնիկ ու սովխոզնիկ, ինչպես և նրանց ողնող անհատական չքավոր և միջակ գյուղացին, պետք է լինեն անողոր, դասակարգային թշնամու և նրա ազենտուրայի վերա-

բերմամբ, իրենց պարզ հաշիվ տան և զնահատեն այն մեծ ոգուտը, վորը ձեռք ենք բերում աշնանահերկի շնորհիվ նախ և առաջ զարնանացանքն իր ժամանակին կատարելուց։ Գարնանացան կուլտուրաների նորմալ զարգացումը և բարձր բերքատվությունը կախված և ցանքը ժամանակին կատարելուց։ Այսպես որինակ միջին Ասիայի մեր բամբակագործական կայանները հաստատում են, վոր մայիսի 10-ից հետո ցանված բամբակի բերքատվությունը մեծ չափերով ընկնում է։ Ահա թվեր։ Ֆերզանի դաշտում բամբակի բերքը մեկ հեկտարից ցենտներով՝

Ապրիլի վերջերին ցանվածը	16,0	ցենտը	(100 փութ)
Մայիսի 10-ին	13,6	,,	(83 ,,)
Մայիսի 20-ին	10,4	,,	(63 ,,)
Մայիսի 30-ին	8,8	,,	(54 ,,)

Մայիսի վերջին ցանած բամբակի բերքը յերկու անգամ քիչ է ապրիլի վերջերին ցանած բամբակի բերքից։ Ուշ ցանքսի դեպքում բամբակի թելի վորակն ել է ընկնում, վորովհետեւ նա ուշ է հասունանում, նրա կնդուղների զգալի մասը յենթարկվում է աշնան ցրտահարման («չախտա»)։

Սարատովի հացահատիկային տնտեսության ինստիտուտը բաղմաթիվ վործերով հաստատել է, վոր զարնանացան ցորենների 6-7 որով ուշ ցանելը, հավասարազոր է ընդհանուր բերքի 14-17 տոկոսից զրկվելուն։

Բայց դրանից, աշնանահերկը թեթեվացնելով զարնանացանքսի աշխատանքները, ավելի մեծ հնաթավորություն է ստեղծում, թե ցանքսի որերում և թե ցանքսից հետո, հարկ յեղած դեպքում տանելու ցանքսի խնամաքի հետադա աշխատանքները— կուլտիվացիան, նոսրա-

ցումն, վնասատուների դեմ պայքարելը, և այլն, վորոնք նույնպես հսկայական նշանակութիւն ունեն բերքատուութեան բարձրացման համար:

Այսպէս ուրեմն՝ «Ժամանակն այստեղ վնասում է բերքի քախտը: Աշխատակներին ել վնասում է ժամանակը»:

Աշխատակները հնարավորութիւն և տալիս մեզ դարնանացանքը կատարել իր ժամանակին, իսկ ժամանակին կատարված դարնանացանի բերքը միշտ ել բարձր է լինում:

Իսկ մեր դարնանացանների բերքը մենակ ցանքի ուշացումից չէ, վոր ցածր է լինում: Նրանց բերքատուութիւնը շատ ցածր է լինում նաև այն պատճառով, վոր դարնանացանների հողամասերն աշնանից հերկելու փոխարեն՝ վարել են սկսում միայն դարնանը և մի քանի որից հետո, անպատրաստ, դեռ հողամասը չհասունացած՝ հատկացնում դարնանացան այս կամ այն կուլտուրային—բամբակին, խոտաբույսերին, սիլոսաբույսերին, հացահատիկներին և այլն: Պարզ չէ մի՞թէ, վոր այսպէս մշակված հողից դժվար է ցարձր բերք սպասել: Մեր դարնանացան կուլտուրաների բերքատուութիւնը թոյլ է լինում կգործի, յետե ցանքը ժամանակին կատարելուց զատ, հողն ել վարված լինի իր ժամանակին, այսինքն՝ յետե աշնանահերկ և կատարված և ցանքի հետագա խնամքն ել ապահովված:

4. ԱՇԽԱՏԱՀԵՐԿԻ ԱԳՐՈՎՈՒՄԻ ՍՈՒՐԱԿԱՆ ԽՈՇՈՐ ԱՌԱՎԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Մի անգամ թվել և այժմ ել կրկնում ենք, վոր յետե կամենում ենք մեր կուլտուրական բույսերից բարձր բերք ստանալ, ապա նրանց պետք է տրամադրել աշ-

հրաժեշտ չարիով լույս, ջերմութիւն, տեղ, ջուր և անուշ: Սրանք բույսերի կյանքի ֆակտորներն են: Առանց այս բոլորի միաժամանակ ներկայութեանը, վոր բույսը կզարգանա և վոր ել մեզ բերք կտա: Յետե այս հինգ ֆակտորներից մեկն ու մեկից զրկենք բույսին, հասկանալի չէ, վոր նա չի կարող զարգանալ և դատապարտված է անխուսափելի կործանման՝ ամենակարճ ժամանակամիջոցում:

Այս հինգ ֆակտորներից յետեքի վրա—ողի, ջրի, անուշի, մեր աղբեցութեան հնարավորութիւնները չափազանց մեծ են: Ժամանակակից ագրոնոմիան սովորեցրել և սովորեցնում է մեզ, վոր հողի ուսցիոնալ մշակութեամբ՝

ա) կարող ենք անհրաժեշտ քանակութեամբ ջուր կուտակել և պահել հողի մեջ հետագայում ցանվող մեր կուլտուրական բույսերի պահանջը բավարարելու համար:

բ) Հնարավոր է հարստացնել հողն որդանական նյութերով (բուսական մնացորդներ, մուխոտներ, և այլն) վորոնք քայքայվելով՝ լավացնում են հողի ֆիզիքական կազմութիւնը (կնձիկային ստրուկտուրա) և հետեապես նաև նրա ֆիզիքական հատկութիւնները: Նրա շնորհիվ հողի մեջ շատ ջուր է մտնում, տեղի յետ ունենում ողի առատ փոխանակութիւնը: հողի շերտերի և ատամասֆերի միջև, վորն այնքան անհրաժեշտ է կ' բույսերի արմատների շնչառութեան և միկրոօրգանիզմների (բակտերիաների) գործունէութիւնն ակտիվացնելու կ' հողում զանազան տեսակի միացութիւններ առաջացնելու և քայքայելու անուշի:

Չմոռանանք ասել, որ քանակական նյութերով

Հարստացած հողի ջերմային պայմաններն եւ փոխվում են, նա ավելի շատ ջերմութիւն եւ կլանում: Իսկ այս բոլորի հետեւանքով՝

դ) Հողում վորոշ ժամանակից հետո կուտակվում են ահադին քանակութեամբ սննդանյութեր՝ թե հողմանահարման ճանապարհով եւ թե միկրոօրգանիզմների գործունեութեան հետեւանքով:

Բայց հողի ռացիոնալ մշակութիւնը, այսինքն ագրոտեխնիկայի այդ ամենադժխալոյր միջոցը, անգոր չեմեր կուտուրական բույսերի պահանջները բավարարել լույսի եւ ջերմութեան տեսակետից: Ճիշտ եւ, նրանց քանակականութեաննալեւացնել չենք կարող, բայց վորմեր կուտուրական բույսերին կարող ենք շատ լույս մատակարարել եւ հողը համեմատաբար տաքացնել, դա յեւ անկասկածելի յե: Չե՛ վոր, յերբ հողի մշակութեան միջոցով վոջնչացնում ենք մոլախոտերը, վորոնք հաճախ իրենց համատարած սովերի տակն են առնում (անչնորք եւ անժամանակ մշակութեան չնորհիվ) մեր կուտուրական բույսերը, դրանով իսկ հսկայական չափերով ավելացնում ենք վերջիններեա լույսի բաժինը, իսկ ջերմութեան մասին արդեն ասվեց քիչ առաջ:

Յեթե մեր կուտուրական բույսերի նորմալ զարգացումն ապահովելու համար, հանձինս հողի ռացիոնալ մշակութեան, մենք ունենք հզոր մի միջոց, ապա տեսնենք, այդ նորմալ զարգացումն ապահովելու, հետեւապես եւ բերքատւութիւնը բարձրացնելու համար, հողի ռացիոնալ մշակութեան մի միջոցը, բայց ամենադժխալ վոր միջոցը—աչնանահերկը, ինչ չափով եւ կատարում իր այդ պարտականութիւնը:

Ա. ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿԸ ԽՈՆԱՎՈՒԹՅՈՒՆ ԿՈՒՏԱԿԵԼՈՒ ԱՄԵՆԱԼԱՎ ՄԻՋՈՑՆ Ե

Ձուրը բույսի կյանքի հինգ պայմաններից մեկն ե: Առանց ջրի բույսը սնվել չի կարող: Նա կարող ե իր արմատների ոգնութեամբ հողից վերցնել միայն այն սնունդը, վորը լուծված ե ջրի մեջ, յեթե հողի մեջ ջրի քանակը սակաւ ե լինում, ապա բույսերի յերաչափն յենթրակվելը, վեր ե ամեն մի կատկածից:

Մեր նախալեռնային շրջանները (Կոտայքը, Յեղվարդը ե յլն) քիչ շատ լավ զիտեն:

Թ ինչ աստիճանի մեծ ե բույսերի պահանջը ջրի նկատմամբ, բերեք միայն մի որինալ: Վորպեոդի բամբակենին մի դրամ չոր նյութ պատրաստի, պետք ե գործադրել 720 գր. ջուր: Վորպեսդի մեկ հեկտարից բամբակենին մեղ տա $3\frac{1}{2}$ տոնն (տոնն 61 փութ ե) չոր նյութ, վորից 1,1 տոնն բամբակ, իսկ 2,4 տոնն՝ չորացրած՝ ցողունները, տերեւները ե արմատները, ապա բամբակենու տրամագրութեան տակ պետք ե 2670 տոնն կամ 160 հազար փութ ջուր լինի: Նույնը, ավել կամ պակաս չափերով, վերաբերում ե նաեւ մյուս բույսերին:

Որհնրդային Խշխանութիւնը հսկայական գործ ե կատարել ե կատարում ե վոռոգման ցանցի ընդարձակման ուղղութեամբ (Սարգաբաբադի, Ծիրակի, Այրը լճի ջրանցքները, բաղմաթիվ ջրմուղ պունկտեր՝ Ղուրդուղում, Արաղդայանում, Արաքսի վրա ե այլն):

Բայց վոչ միայն մեր նախալեռնային ե լեռնային շրջաններում, այլ ե մեր վոռոգվող բամբակացան շրջաններում, բավարարվել միմիայն վոռոգող ջրերով, հնարավոր չե:

Մեր շատ շրջաններում ջրի պակաս ենք զգում :
Շատ շրջաններում , թե վտուղող ջրերն են քիչ և թե
մթնոլորտային տեղումները (ձյուն , անձրև և այլն) :
Այսպես որինակ , մեր բամբակագործական շրջաններում
մթնոլորտային տարեկան տեղումները 280-350 միլի-
մետրից դենը չեն անցնում : Այդ տեսակետից միևիթա-
բական չե նախալեռնային շրջանները դուրսը , ուր
դաշտավայրութունը տարվում և գլխավորապես ան-
ջրբեր պայմաններում :

Բայց սա յեւ դեռ բավական չէ : Այդ շատ քիչ
քանակութամբ տեղումներն ել , թափվում են այդ շրջ-
աններում , վոչ թե ամառը , այլ տարվա մյուս յեղա-
նակներին :

Մեր նախալեռնային և դաշտային շրջանների գյու-
ղացիները շատ լավ գիտեն , վոր հունիս , հուլիս և ու-
գոստոս ամիսներին թվածա շրջաններում , տեղումները
հազվադէպ յերեւոյթներ են , իսկ յեղածներն ել կար-
ճատեւ և իրենց հետեւանքով հաճախ՝ ուղղակի մնա-
սակար (կարկուտը , հորդ անձրեւի յերակը և այլն) :

Իսկ ում հայտնի չե , վոր հենց այդ ամռան ամիս-
ներին և , վոր մեր բոլոր շրջաններում , թե մեր տեխ-
նիկական կուլտուրաները , թե մեր խոտաբույսերն ու
հացահատիկներն իրենց աճման և զարգացման ամե-
նալարված , ամենաերիտիկական շրջանն են անց-
կացնում : Այդ շրջանում նրանք ջրի շատ մեծ կարիք են
զգում : Կոնտրաշովի սոլյարների համաձայն , մեր
Սրեպիւլյան Թուրքեստանի բամբակագործական նու-
կուսի շրջանում ամռան ամիսներին հողից գոլորշիա-
ցող ջրի քանակութունը 70 , իսկ Տուկուլու շրջանում
վորոշ տարիների ամռան ամիսներին , մինչև իսկ 270

անգամով շատ և լինում այդ ամիսներին թափված տե-
ղումների ընդհանուր քանակից : Քիչ գեպքեր չեն պա-
տահում , յերբ այդ ամիսներին մեր անասնապահու-
թյան զարգացման համար այնքան մեծ նշանակութուն
ունեցող խոտաբույսերը խանձվում են մեր նախալեռ-
նային շրջաններում : Այս վճռական շրջանումն և , ահա ,
վոր մեր բոլոր բույսերը ջրի շատ մեծ կարիք են զգում :
Ավելորդ և այդ շրջանում դաշտում կանգնելու և բույ-
սի ջրի պահանջը բավարարելու համար անամպ յեր-
կնքից ջուր սպասելու : Բուլյաի այդ շրջանի պահանջը
նկատի առնելով հողում պետք և սկսել ջուր կուտակել
այն ժամանակվանից , յերբ այդ ջրերը շատ են և ա-
ռատ : Իսկ այդ բանին մենք կարող ենք հասնել մեր
զարնանացանների հողամասը ժամանակին վարելով ,
այսինքն աշնանից և վոչ թե դարնանից : Բերքահալա-
քից մինչեւ դարուն միքանի ձիդ ամիսներ , հողը , մը-
նալով պատկած , կոչուացած վիճակում , իր վրա առա-
ջացած բազմաթիվ մազային անոթներով հողի մեջ
ցանքսից հետո մնացած քիչ քանակութամբ ջուրն ել և
գոլորշիանում փոխանակ կանոնավոր կերպով աշնան ,
ձմռան և դարնան առատ տեղումների ջրերն իր մեջ կու-
տակելու : Բացի դրանից , բերքահալաքից հետո , դար-
նանային միամյա , ինչպես և այլ տեսակի (յերկամ-
յա , կոճղարմատավոր և այլն) մուլսոտներն առատ
լույս ստանալով՝ զարգանալ են սկսում չափազանց ա-
րագությամբ և հարստահարում հողը , թե ջրից և թե
աննդանյութերից : Դա յեւ դեռ բավական չէ : Աշնան ,
ձմռան և դարնան տեղումների ջրերը , թե աշնան և թե
դարնան ամիսներին , իրենց հարվածներով ու ծան-
րությամբ , ավելի յեն քարացնում չվարված հողամասը
և քայքայում բերքատուության բարձրացման համար

է: Ակադեմիկ վիլյամսի հաշվով խոգանահերկած հա-
զամասը խոնավ պահելով հողի ցածի շերտը 5-7 աւ-
գամ քեթեվացնում է այդ հողի աշխատակերպի աշխա-
տանքները:

Հետագայում ելի կանգնողականը վաղ աղաւ-
վող հողամասերի խոգանահերկի՝ իրրել մոլախոտերի
և վնասատուների դեմ կռիւնում հողն որդանական նյու-
թերով հարստացնելու աշխատանքների նշանակութունն
ավելի էս բարձրացնող լավագույն մի միջոցի մասին:
Բայց ինչպես մյուս բույսերից աղատվող հողամասե-
րը, այնպես և խոգանահերկած հողերը, անաղայմանո-
րեն աշխարհ, խոգանահերկից մեկ և մեկ ու կես ամիս
հետո, անհրաժեշտ է լրիւ խորութեամբ վարել:

Աշնանահերկը պետք է թողնել առանց փոցխելու, վոր
նրա ակոսները պահեն ձմռան ձյունը քամիներից և վաղ
գարնան թե՛ անձրևի և թե՛ հալչող ձյան ջրերը հեշ-
տութեամբ կուտակվեն հողի մեջ:

Գարնանը պետք է շատ զգուշ լինել. հենց վոր
հողի յերեսն սկսեց չորանալ ու նրա մեջ խրվելու վը-
տանդն անհետանալ, փոցխել հողամասը, վորից հողի
մակերեսը փոքրանում է, գոլորշիացումն ել դանդա-
ղում: Բացի այդ, փոցխն իր հետ քաշում և դուրս է
բերում գանադան տեսակի մոլախոտերը: Այստեղ մի
փոքր ուշացում՝ հավասարազոր և ջրի հառաքին քանա-
կութեան կորստին: Բացի դրանից, յեթե հողը չորա-
ցավ, նախ՝ փոցխն այլևս չի կարող կատարել իր դե-
քը կանոնավոր, յերկրորդ՝ նա փոխանակ կոճղա-
մատավոր մոլախոտերին դուրս բերելու՝ կկարատի և
դրանով իսկ նրանց դեմ պայքարելու փոխարեն, նը-
րանց բաղմացմանը կնպաստի:

Ահա այս ձևով վարված և նախապատրաստված հողն

իր մեջ կուտակած առատ խոնավութեամբ տրամադրվում
է գարնանացաներին, վորի չնորհիւ թե սերմերն են
չուտ ծլում և թե բույսերն իրենց զարգացման հետա-
գա ջրջաններում, ապահովում են ջրի կողմից:

ԽՍ ՀՄ հարավ արեւիկյան մասի փորձակայաննե-
րը չափազանց շատ են հետաքրքրվել ու կատարել հե-
տադոտութիւններ՝ հողում մթնոլորտային և տեղում-
ների ջրերը կուտակելու հարցի վերաբերմամբ, ուստի
նրանցից բերենք մի քանի թվեր:

Սարատովի Հացահատիկային Տնտեսութեան Ինս-
տիտուտը, մեկ հեկտար հողամասի մեկ մետր խորու-
թեան շերտում աշխարհ և գարնանը, աշնանից վարված
և չվարված հողերում գտել է այսքան ցենտներ ջուր

1. Աշնանահերկում	Աշնան հետադոտութեան ժամա- նակ յեղել է	14.900
	Գարնան հետադոտութեան ժամա- նակ յեղել է	24.100
Աշնանից մինչև գարուն ավելացել է		9.200
1. Չվարված հողում	Աշնան հետադոտութեան ժամա- նակ յեղել է	19.090
	Գարնան հետադոտութեան ժամա- նակ յեղել է	23.050
Աշնանից գարուն ավելացել է		7.960

Աշնանահերկը մինչեւ գարուն կուտակել է 1240
ցենտներով ավելի շատ ջուր, աշնանից չվարված հո-
ղամասի համեմատութեամբ: Յեւ յեթե որս հետ նաեւ
նկատի ունենանք, վոր մինչև հողամասի գարնան վա-
րելը, ինչպես և վարելուց հետո, այս հողամասի խո-
նավութեան զգալի մասն էլ գոլորշիանալու յե, ապա
պարզ կլինի աշնանահերկի խոշոր առավելութիւնը խո-
նավութիւնը կուտակելու և այն պահելու տեսա-
կետից:

Իսկ յեթե մինչև աշնանահերկը, հողի յերեսը սեւեռացրած և լինում, աշնանահերկն ավելի հաս ջուր և կուտակում ու պահում. մոտավորապես 5-6 հազար ցենտներ:

Չպետք է մոռանալ, վոր յեթե հողը վորոշ նորմալից դենը կորցրեց իր խոնավությունը, նրա ֆիզիկական հատկութիւնները գրանիցփոփոխվում են ամենաարագ կերպով դեպի վատը: Չորացած հողի մասնիկներն իրենց մակերեսի վրա այնպիսի մեծ ուժով ահազին քանակութեամբ ոգ են կուտակում, վոր ջրելու կամ հողը խոնավացնելու գործը խիստ դժվարանում և, ինչպես դժվար է լինում փոշու մեկ յերկու ասնտի մեքը հաստութեան շերտի թրջելը: Դա նրանից է, վոր հողի մասնիկների վրա կուտակված ուղը չի թողնում, վոր ջուրը ծծվի մասնիկների մեջ:

Մենակ մեզ մոտ չէ, վոր տարեկան տեղումները քիչ են: Ամերիկայի, չոր յերկրագործութեան հարցերին բավականաչափ ծանոթ Ջոհն Ուիդսոնը, մանրամասն թվերով ցույց է տալիս, վոր յերկրագնդի մակերեսի 55 տոկոսն ստանում է տարեկան 500 միլիմետրից պակաս մթնոլորտային տեղումներ, վորից 25 տոկոսը՝ 250 միլիմետրից և ցածր տեղումներ, այսինքն Սարդարաբադից և քիչ:

Ժամանակակից գյուղատնտեսական գիտութիւնների նվաճումների գործադրումն և՛ Ամերիկայում և՛ մեր Խիութեան հարավ արեւելեան խիստ յերաշտոտ շրջաններում, հնարավորութիւն է տվել զարգացնելու, առանց վտուգող ջրի կաթիլն անգամ ոգտագործելու հացահատիկներ, խոտաբույսեր, յեզիպտացորեն, չաքարի ճակնդեղ, կարտոֆիլ և այլ բույսեր ու առատ և բերք ստանալ նրանցից: Յեւ այդ պատմական վիթ-

խարի նվաճումների մեջ, աշնանահերկն անփոխարինելի մասնակցութիւն է ունեցել: Աշնանահերկերի տարածմամբ, անպայմանորեն մեծ փոփոխութիւնների յայնթարկվելու ներկայումս գեոլոգ բավական չափով տարածված ցեղային սիստեմը: Յեւ յերի տարածութեան կրճատումն հոգում աշնանահերկերի՝ անխուսափելի չէ և անհրաժեշտ: Աշնանահերկը հողում կուտակելով բավականաչափ խոնավութիւն, հնարավորութիւն է տալիս հողն ոգտագործել ամեն տարի:

Այսպիսով աշնանահերկը, յերաշտի դեմ պայքարելու գործում, ամենավստահելի միջոցներից մեկն է:

Բ. ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿԸ ԼԱՎԱՑՆՈՒՄ Ե ՀՈՂԻ
ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԿՈՒՏԱԿՈՒՄ Ե
ՍՆՆԴԱՆՅՈՒԹԵՐ

Հողի մշակութեան բոլոր ձևերով նպատակ ենք դնում, հասունացնել հողը և նրան պահել վորքան հնարավոր է հասուն վիճակում: Վորովհետեւ հողի հասունութիւնից է կախված մեր կուլտուրական բույսերի բերքատվութեան բարձրութիւնը: Հասունացած հողը փոխում է իր գույնը, հոտը, նա համեմատաբար մուգ գույն է ստանում: Փոփոխվում են նաև նրա ֆիզիկական հատկութիւնները. հողը փափկում է, մեծանում է նրա ծավալը, ժամանակի ընթացքում փխրանում և կնձիկային ստրուկտուրա կազմում: Այսպիսի հատկութիւններ է ձեռք բերում նաև աշնանահերկը՝ աշնանից մինչև վարուն ընկած ժամանակամիջոցում՝ արեւի, սառույցի և մանավանդ հողի մեջ կատարվող զանազան տեսակի պրոցեսների հետեւանքով: Յերբ մենք անցնում ենք հասունացած հողի մոտով, տես-

նում ենք, և նրա միջով քայլելիս՝ զգում, թե հողի փոփոխված գույնը և թե նրա փխրունությունը: Սրանք արտաքին նշաններն են, բայց այնպիսի արտաքին նշաններ, վորնոք արտահայտում են հողի ներքին վիճակը, նրա մեջ տեղի ունեցող ֆիզիքական, քիմիական և բիոլոգիական պրոցեսները, առանց վորոնց անկարելի չե սպասել հողի հասունացմանը: Իսկ վորպեսզի հողում տեղի ունենան այս բարդ, միմյանց հետ չադրկաված պրոցեսները, անհրաժեշտ են ող, ջուր և ջերմություն: Բացի դրանից՝ պահանջվում է նաև ժամանակ, վորպեսզի այս պրոցեսները հետեւանքով հողը հասունանա: Այս բոլոր պարամետրերն ստեղծվում են աշխատահերկի կատարմամբ:

Վարի ժամանակ, բերքահավաքից հետո մնացած բոլոր բուսական մնացորդները, ինչպես և մոլախոտերը, գութանի կարած հողի շերտի շրջվելու շնորհիվ, ընկնում են ակոսի մեջ և ծածկվում հողի շերտով: Հողը փափկում է, վերածվում մեծ ու փոքր մասնիկների, նրա ծակոտկենությունը մեծանում և հեշտությունը ողի փախանակություն և սկսվում հողի և ատմասֆերայի միջև: Հողում կուտակվում է խոնավություն: Սկսվում է բակտերիաների ակտիվ գործունեությունը: Նրանք քայքայում են հողի մեջ ընկած բուսական մնացորդներն և կտրտված ու հողի մեջ չուռ տըրված մոլախոտերը: Բակտերիաների մի խումբն ողի ներկայությամբ քայքայում է այդ որդանական մնացորդները մինչև վերջ՝ առաջացնելով ջուր, ածխածին, դաղ և զանազան տեսակի աղեր, վորոնք հետագայում լուծվելով ջրում՝ դառնում են մեր կուլտուրական բույսերի սնունդը: Ինչքան բարենպաստ լինի ջրի և ողի քանակը հողի մեջ և որերն ել տաք, այնքան

եկ յեռանդուն կաշխատեն այս խմբի բակտերիաները և այնքան ել շատ սնունդ կպատրաստվի մեր կուլտուրական բույսերի համար:

Իսկ մյուս խումբ բակտերիաները, վորոնք ապրում են հողի ցածի շերտերում առանց ողի, այլ ճանապարհով են քայքայում վարելի շերտի հիմքում, անմիջապես ակոսի հատակում ընկած բուսական մնացորդները, ինչպես և մոլախոտերը: Բայց սրանք մինչև վերջը չեն քայքայում որդանական նյութերը, այլ թողնում են կես ճանապարհին: Այդ ճանապարհի կեսին մնացած, այսինքն մինչև վերջը քայքայված որդանական նյութերին անվանում են հումուս, վորը հողի ստրուկտուրան կնձիկային դարձնելու պրոցեսում, չտեսնված դեր է խաղում: Շատ հումուս է կազմակերպվում հողի վարված շերտի ցածի մասում, ուր և գութանի վարի ժամանակ թափվում է հողի մակերեսի 5-10 սանտ. փոշիացած շերտը: Այդ մակերեսի շերտը ժամանակի ընթացքում փոշիանում է զանազան պատճառներից՝ անձրևների հարվածներից, ջրելուց, ինչպես և անժամանակ և անշտոք հողի մշակությունից և այլն: Փոշիացած հողը վոչ ջուր է անցկացնում իր միջով և վոչ ել ող: Խիստ կեղեվակալումը, որ, մեր բամբակադորձական շրջաններում, հետեւանք է հողի մակերեսի շերտի փոշիացած դրություն: Հետեւապես շատ անհրաժեշտ է լավացել այդպես փոշիացած հողի ֆիզիքական կազմությունը՝ ֆիզիքական հատկությունները: Հումուսը չադախում, միմյանց է կպցնում այդ փոշիացած մասնիկները և առաջացնում կնձիկային ստրուկտուրայի հող, վորն արդեն հաջորդ վարի ժամանակ գալով հողի յերեսը՝ իր մեջ շատ ող կարող կլինի անցկացնել և մեծ քանակությամբ ել ջուր կլանել:

Այսպես ուրեմն բակտերիաների գործունեության հետեւումն, թե աշխարհում և թե գարնան ամիսներում (մեծան կանգ ե առնում նրանց գործունեությունը ցրտերի պատճառով) լավանում ե հողի ստրուկտուրան և հողում կուտակվում ե մեր բույսերի համար անհրաժեշտ գանազան տեսակի սննդանյութեր։ Այդ սննդանյութերի մեջ շատ ե լինում սելիտրան։ Սելիտրան ագրական սնունդ ե, իսկ առանց ագրոտի աշխարհի յեղեսին վարեն կյանք գոյություն ունենալ՝ չի կարող։

Սարատովի փորձակայանի մեկ հեկտար 1 մետրական շերտում տարբեր ժամանակ վարված հողերում հետեւյալ քանակությամբ սելիտրա յե կազմվել՝

Աշնանահերկում 5,55 ցենտներ։
Գարնանը վարված հողում . . . 0,50 ցենտներ։

Այսպիսով տեսնում ենք, վոր յեթե ժամանակին ե կատարված աշնանահերկը, ապա նրա մեջ 10 և կես անգամ շատ սելիտր ե կազմվում գարնան վարի համեմատությամբ։

Չուրը և հողը (վորոնց քանակն ավելի յե շատանում աշնանահերկում հողի ստրուկտուրայի լավացման հետեւանքով) նմանապես տաքությունը և ցուրտն ուժեղ ազդեցություն են գործում աշնանահերկի վրա՝ աշնան ձմռան և գարնան ամիսներին։ Աշնանահերկը հողմանհարվում ե, նրա միջի ջրով հազեցած կոշտերը ձմռան ցրտերին սառչում են և ջարդ ու փշուր են լինում, չընորհիվ այն առանձնահատկության, վոր ջուրը սառչելիս ծավալը մեծանում ե, մոտավորապես 100 ծավալ հողում մեծ քանակությամբ սննդանյութեր կուտակվում են, դառնում են լուծելի և հետագայում գործադրվում իրեն բույսերի սնունդ։

2-վարված հողամասը մեռած դեղի յե նման, նրա մեջ ողի մուտքն ու յեղը տեղի յե ունենում աննշան քանակությամբ և խիստ դանդաղությամբ։ Նա չի թողնում, վոր ջուրը ծծվի և թափանցի դեպի հողի ներքին շերտը։ Բացի դրանից, բերքահավաքից հետո մնացած թանկազին բուսական մնացորդները կարծ ժամանակից հետո խանձվում են ամառվա վերջերի և աշնան սկզբի ուրերի արևի կիզիչ ճառագայթների տակ կամ թե քամիներից դես ու դեն քշվում, փոխանակ հողի մեջ մտցվելու, հողի ստրուկտուրան լավացնելու և հողում մեծ քանակությամբ սննդանյութեր կուտակելու։

Ահա այդ անցանկալի յերեվութները կանխելու համար, ե, վոր հացահատիկների, ինչպես և վաղ հողն ազատող բույսերի հենց բերքահավաքի հետ՝ հողի յերեսը 5-10 սանտ. խորությամբ վարում են չորս խոփանի գութանով, կամ բազմախոփ «լուչչիկներով» յեթե տրակտորն ե աշխատում։ Այս դեպքում բուսական բոլոր մնացորդներն ինչպես և թզուկ մնացած բազմաթիվ քանակության հասնող մոլախոտերը չրվում են, ծածկվում հողի բարակ շերտով և քայքայվում։ Բացի դրանից, այդ փուխը 5-10 սանտիմ. շերտը խոնավ ե պահում հողը։ Դրանից մեկ և կես ամիս հետո կատարում ե լրիվ խորության վարը և շուտ տալիս խոզանահերկից հետո ծլած բոլոր մոլախոտերը հողի հաստ շերտի տակ, ուր նրանք սկսում են քայքայվել այն ձևով, ինչ ասվեց քիչ առաջ։ Ուշ ազատվող (սեպտեմբերից հետո) հողերը չպետք ե խոզանահերկել, այլ անմիջապես աշնանահերկ անել բերքահավաքից հետո։

Հողմանհարման հետեւանքով ևս ջրում անլուծելի շատ միացությունները, քայքայվում և փոփոխ-

Գարնան վարը զուրկ է այս բոլոր առավելություններից: Հաճախ գարնանային անձրևներն ավելի յեն ուշացնում գարնան վարը և վատացնում նրա վորակը: Գարնան վարից մինչև վ գարնանացանի սկսվելն այնքան կարճ ժամանակ է (2-3 շաբաթ, հաճախ ավելի պակաս՝ 3-4 օր), վոր խոսք չի կարող լինել այդպիսի հողի հատունացման մասին: Մենք տեսանք, թե ինչքան քիչ սելիտրա յե կաղմվում գարնանից վարած հողում և դեռ տեսնելու յենք, թե այդ և թե մյուս բացասական կողմերի հետևանքով, վորպիսին ունի գարնան վարը, ինչքան է տուժում գարնանացանը բերքի տեսակետից:

Գ. ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿԸ ՆԱԽԱԶԳՈՒՇԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆ Ե ՄՈՒԱԽՈՏԵՐԻՆ ՅԵՎ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻՆ ՄԱՍՍԱՅԱԿԱՆ ՎՈՉՆԶԱՅՄԱՆ ՅԵՆԹԱՐԿԵԼՈՒ ԳՈՐԾՈՒՄ

Մոլախոտերի և վնասատուների մեղ հասցրած վնասը խոշոր և, նա հսկայական չափերի յե հասնում: Տարեկան մենակ մոլախոտերի պատճառով մեկ միլիարդ փութ հացահատիկի կորուստ ենք ունենում և դրանից ել վոչ պակաս զանազան վնասատուներից: Մենակ Ուկրաինայում 25 թվին մոլախոտերի պատճառով 235-275 միլիոն փութ աշնանացան և գարնանացան հացահատիկ կորավ: Պալտավայի շրջակայքի վեց շրջանների 26 թվի հետադրությունը պարզեց, վոր գարնանացանքերը 20-25 %-ով պակաս բերք են տալիս՝ դաշտերի մոլախոտերով վարակված լինելու հետևանքով: Յեթե այս բոլորին ավելացնենք, թե զանազան վնասատուներից և մոլախոտերից, ինչ չափով բամբակի, շաքարի, ճակնդեղի, խոտաբույսերի և այլն կուլտուրաների բերքի կորուստ ենք ստա-

նում, ապա պատկերը միանգամայն պարզ կլինի:

Խորհրդային Հայաստանի բոլոր շրջանների հողերը չատ խիստ վարակված են մոլախոտերով: Մեր բոլոր շրջաններում վխտում են մեծ քանակությամբ բազմաթիվ տեսակի վնասատուներ:

Մեր նախալեռնային և լեռնային շրջանների դաշտերը հաճախ այնքան վարակված են լինում մոլախոտերով, վոր դժվար է լինում վորոշել, թե ի՞նչ բույսի համար է հատկացված հողամասը—հացահատիկի, թե՞ մոլախոտերի: Այդպես են Սևանը, Բայազետը, Լենինականը և այլն: Մեր բամբակի դաշտերը, յեթե մանավանդ ժամանակին միջ շաբաթյին մշակությունը չի տարվում, հաճախ համատարած կերպով ծածկվում են մոլախոտային շուռականությամբ, ստվերի տակ թողնելով բամբակենուն: Մոլախոտերի սերմերը հավաքվում են բազմաթիվ ճանապարհներով քամու, ջրի, թռչունների, մեր ընտանի կենդանիների և վերջապես իրեն մարդու միջոցով ևս (յերբ նա ցանում է սերմն առանց զտելու):

Մոլախոտերն աննպաստ կլիմայական և այլ պայմաններին ավելի դիմացկուն են, քան մեր կուլտուրական բույսերը:

Անհամար քանակությամբ մեր դաշտերում տարածված մոլախոտերը կյանքի և մահու պայքար են տանում մեր կուլտուրական բույսերի հետ, բոլոր Փրոնտներում, ամեն ինչին և՛ տեղին, և՛ լույսին, և՛ ուղին, և՛ ջրին, և՛ սնդղին, և՛ ջերմությանը—տիրելու համար: Բացի դրանից, մոլախոտերը վնասատուների ամենահայտնի տարածողներն են: Վնասատուների զգալի մասը զանազան ձևերով ապրում, բազմանում և ձմե-

ուում և վոչ միայն հողի շերտերում, այլև հողի մակերեսի բուսական մնացորդները և մոլախոտերի վրա: Տարվա նպատակովոր յեղանակներին սրանց վրա ապրող վնասատուները բազմանում են, վորոշ ժամանակ սնվում մոլախոտերի տերեւներով ու ապա անցնում մեր կուլտուրական բույսերի վրա: Ամեն տարվա փորձերից հայտնի յե, թե միջնակներում և դաշտում տարածված մոլախոտերն ինչպիսի չափերով են վարակում մեր բամբակենիները՝ լվիճով, չոռով և այլն վնասատուներով ու դրանով իսկ ավելի ու ավելի թուլացնում առանց այդ ել իրենց մոլախոտերի կողմից խիստ թուլացած կուլտուրական բույսերին: Այդ տեսակետից պայքարը մոլախոտերի դեմ միաժամանակ պայքար ե մեր կուլտուրական բույսերի վնասատուների զգալի մասի դեմ:

Մոլախոտերի դեմ պետք ե կովել բոլոր միջոցներով—գտել սերմերը, տարածել շարժահերկ բույսերի, հացահատիկային և անասնապահական շրջաններում, կազմակերպել կանոնավոր ցանքա-շրջանառություն՝ շարժահերկ բույսերի և խոտաբույսերի գերակշռությամբ և հացահատիկները ցանել շարժահերկ բույսերից հետո: Խորշոր նշանակություն ունի միջնակների մոլախոտերի վոչնչացումը: Այլ տեսակետից սովորող և կոյ-խող շինարարությունն, ինչպես և ՄՏԿ-ները գործունեյությունն անգնահատելի ազդրոնմիական գործ կատարեցին և կատարում են, վոչ միայն միջնակի մոլախոտերը, այլ հենց իրեն-միջնակին՝ վոչնչացնելով:

Հողի մեջ միլիարդների հասնող մոլախոտերի սերմեր կան: Բավական ե այդ տեսակետից մի քանի թվեր բերել: Սամարայի նահանգի մեկ հեկտար հողի վարե-

լի շերտում (4 վերջոկ) գտել են 160 միլիոն մոլախոտի սերմ, իսկ նախկին Յեկատերինսկովի նահանգի դաշտերի մեկ հեկտար հողի վարելաշերտում գտել են մինչև 997 միլիոն մոլախոտի սերմ: Վորպեսզի այդ թվերը յերեան դան իրենց ահուելիությամբ՝ պետք ե իմանալ, վոր ցորենի ցանքսի դեպքում, յերբ մեկ հեկտարին ցանում ենք 80-90 կիլո սերմ, ընդամենը 3-4 միլիոն ցորենի հատիկ ե ցանվում: Հողի վարելի շերտում մի դեպքում 40, իսկ մյուս դեպքում 245 անգամ ավելի շատ մոլախոտի սերմեր կան, քան ցորենի հատիկների այն քանակությունը, վոր մենք սովորաբար ցանում ենք մեկ հեկտարում: Պարզ ե ուրեմն, վոր անխընա կտորածը միայն կարող ե մոլախոտերի հաշիվը տեսնել:

Այս տեսակետից աշնանահերկը լավագույն միջոցն ե: Բամբակից և մյուս կուլտուրաներից ագատվող հողերը աշնանահերկելով՝ կտրատում և հողի շերտի տակովն են արվում քերտահավաքից հետո հողի յերեսին մնացած մոլախոտերը և բուսական մնացորդները: Աշնանահերկից հետո ծլած մոլախոտը, ինչպես և աշնանահերկի ժամանակ հողի յերեսը շարաված արմատներով և կոճարմատներով բազմացող բույսերը յենքարկվելով ցրտահարման, վոչնչանում են: Աշնանահերկը և՛ մոլախոտերին, և՛ վնասատուներին մասսայականորեն վոչնչացնող փորձված և ստուգված ամենահատու գեմքերից մեկն ե:

Այն մոլախոտերի դեմ, վորոնք բազմանում են սերմերով կամ պտուղներով, պայքարը պետք ե տանել ցանքս կատարելուց շատ առաջ, հետեվյալ ձեւով. ա) Ստեղծել բոլոր նպատակովոր պայմանները, վոր

հողի մեջ գտնվող սերմերը ծլեն: Յեվ ինչքան շուտ ծլեն, այնքան լավ:

բ) Ապա նրանց վոչնչացնել մասսայական կերպով միևնույն ծաղկելը և սերմ տալը:

Հիանալի դեր է կատարում այդ տեսակետից աշնանահերկը: Այդ դերն էլ ավելի մեծ է լինում, յերբ աշնանահերկին նախորդում է խոզանահերկը: 5-10 սանտիմ. խորությամբ հողի յերեսը սևացնելով վոչնչացնում ենք դեռնին պառկած մոլախոտերին և շրջում հողի յերտի տակ մյուս բուսական մնացորդների նկատմիս, ուր նրանք բակտերիաների ազդեցութեան տակ քայքայվում են, լավացնում հողը և կուտակում սննդանյութեր: Հողի յերտը շրջելուց, բացի մոլախոտերի կանաչ մասսայից և բուսական մնացորդներից, հողի տակն ենք տալիս հողի յերեսին թափված միլիոնավոր մոլախոտի սերմեր, այդ յերտում բավական խոնավութիւն և հասնում հողի ցածի յերտերից, կա նաև առատ ող սերմերի շնչառութեան համար, իսկ բերքահասվաքից հետո որեւէ ել բավական տաք են լինում: Ող, ջուր, ջերմութիւն—ահա այն յերեք պայմանները, վոր բոլոր տեսակի սերմերը (դրանց թիւում և մոլախոտների սերմերը) պահանջում են իրենց ծնելու համար: Կարճ ժամանակից հետո (3-4 շաբաթ) մեծ քանակութեամբ մլախոտերի սերմեր են ծլում և կանաչացնում դաշտը: Մի ամիս, ամիս ու կես հետո, ել ժամանակը չպետք է բաց թողնել. պետք է լրիւ խորութեամբ կատարել աշնանահերկը: Այս դեպքում արդեն բավական հաստութեամբ հողի յերտի տակն ընկնելով, մոլախոտերը գանգվածային կոտորածի յեն յենթարկվում և քայքայվում բակտերիաների կողմից, վորից լավանում

է հողի կազմութիւնը, բացի դրանից հողն էլ հաստանում է սննդանյութերով: Աշնանահերկից հետո ևս կարող են ծլել ահադին քանակութեամբ մոլախոտերի սերմեր, յեթե որերը տաք են, բայց դրանցից չպետք է վախենալ, նրանք շուտով վրա հասնող ձմեռվա ցրտերից վոչնչանալու յեն՝ ծաղիկ և սերմ տալուց շատ առաջ: Այսպիսով խոզանահերկով վոչնչացնում ենք դարնանային մոլախոտերը, վորոնք կարող եյին բերքահասվաքից հետո սերմեր տալ, վոչնչացնում ենք նաև յերկամյա մոլախոտերը: Իսկ խոզանահերկից հետո ծլած մոլախոտերը վոչնչացնում աշնանահերկով: Խոզանահերկի կատարմամբ մոլախոտերի քանակութիւնը կրճատվում է մի քանի անգամ: Ռաստովի փորձակայանում 4 խովանի դութանով խոզանահերկած հողանոսում, ուր ցանված եր դարնանացան ցորեն՝ յերեք անգամ պակաս եյին մոլախոտերը չխոզանահերկած դաշտից: Բայց մեկ ել ենք կրկնում՝ աշնանահերկն է, վոր խոզանահերկից հետո ծլած մոլախոտերին վոչնչացնում է անխնայորեն: Բացի դրանից, աշնանահերկն է նաև, վոր դուրս է հանում հողի յերեսը և ձմեռվա սառնամանիքների յենթարկում ու վոչնչացնում արմատներով բաղմացող մոլախոտերին, ինչպես և կոծկարմասավոր մատղաշ մոլախոտերին:

Յեվ այն, ինչ վոր ասում ենք, հաստատված է փորձակայանների կատարած մանրադննին փորձերով: Այսպես որինակ. դարնանացան ցորենի դաշտի 45 մետր մակերեսի վրա հաշվել են հետեյալ քանակութեամբ ցորենի ցողուններ և մոլախոտեր տարբեր ժամանակից վարված հողանոսում:

ՅԵՐԲ Ե ՎԱՐՎԱՅ ՀՈՂԱՄԱՍԸ	Գարնան- ցան ցորենի ցողունների թիվը	Մոլախոտե- րի թիվը
Աշնանից վարած	15.382	5.661
Գարնանից վարած	12.709	21.606

Տարբերությունը հսկայական է: Աշնանահերկի գեպըում մի քառորդով ավելանում է ցորենի ցողունների թիվը և մոտավորապես չորս անգամով էլ պահատում մոլախոտերի քանակը, գարնան վարի համեմատությամբ: Յեթն աշնանից է վարված հողմասը, ցորենի ամեն մի յերկուս ու կես ցողունի դիմաց կանգնած է մեկ մոլախոտի բույս, իսկ գարնան վարի դեպքում՝ ուժեղորեն դասավորված են բոլորովին հակառակ կերպով—2 մոլախոտի դիմաց կանգնած է մի յուրեքս ցորենի ցողուն: **Իսկ սրանից ինչ է հետևում, այն, վոր գարնանավարի գեպըում շատ չնչին քանակությամբ բերք պետք է սպասել: Այսպես որինակ, Պալտավայի փորձադաշտը հաստատել է, վոր աշնահերկ չկատարելու պատճառով գյուղացիական հողերից ստացվում էր 16 ցենտներ իոխարեն՝ ընդհանրապես 10 ցենտներ ցորենի բերք: Բերքի մի յերրորդից ավելին գործադրվում էր մոլախոտերի բազմացման և տարածման «կարիքը» լավարարելու համար: Յեվ այդ չնորիվ այն բանի, վոր մանր անհատական գյուղացին իր հողամասը չի մշակում այնպես, ինչպես պահանջում էր գյուղատնտեսական գիտությունը:**

ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿԸ ՊԱՅԳԱՐ Ե ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻ ԴԵՄ.—Մեր կուլտուրական բույսերի մնաստուունները

յերկու բնակավայր ունեն, մեկը հողն է, իսկ մյուսը հողի մակերեսին դանդաղ բուսական մնացորդները և հատկապես դանադան տեսակի մոլախոտերը: Ողջաշնահերկի գեպըում, հողի վերևի շերտերում (մինչև 10 սանտիմետր) դանդաղ մնաստուունների թրթուռներն ընկնելով արևի տակ, արևից, քամիներից վնասվում են և թուլանալովն անույն դառնում:

Իսկ աշնանահերկի ժամանակ ավելի խոր շերտերում ապաստան գտած թրթուռներն էլ շուտ գալով հողի յերեսը կատարվում են և՛ թռչուններից, և՛ ֆալիքներից և՛ վերջապես ձմեռվա սառնամանիքներից:

Իսկ ինչ վերաբերում է մոլախոտերի և բուսական մնացորդների մեջ վնասվող մնաստուունների, ապա այստեղ արդեն 18—20 սանտիմետր խորությամբ աշնանահերկը մոլախոտերի և բուսական մնացորդների հետ միասին նրանց ևս հողի հաստ շերտի տակովն է անում և խեղդում: Աշնանահերկը շատ չի կարելի ուշացնել, վորովհետև դրանից թե՛ մոլախոտերի մի մասը կարող է սերմեր տալ և քափել հողում և թե վորոշ վնասատուների հարսնյակներից կարող են թրթուռներ դուրս գալ և թռչել:

Այստեղ ևս կրկին անգամ տեսնում ենք, թե ինչ սղանչելի գեր է կատարում աշնանահերկը: Մասնավորապես բացատիկ է դառնում աշնանահերկի դերը վնասատուների, ինչպես և մոլախոտերի վնասացման գործում, յերբ «արաք» ենք կատարում: Մեծ քանակությամբ հողի մեջ կլանված ջրի ձմեռվա ամիսներին թյամբ հողի մեջ կլանված է հասցնում և՛ մնաստուուններին և՛ մոլախոտերին: Յեթն այս ձևով մեր բամբակի մնաստուունների հարսնյակները, պարուրված լինե-

լով պինդ տնակում, մնում փն անվտանգ, չեն ցրտահարվում, համենայն դեպս խուռափել աշնանահերկի հետևանքով նրանց համար անեղծված փակուղուց՝ նրբանց չի հաջողվի, վորովհետև 18-20 սանտիմետր խորությամբ կատարված աշնանահերկը, դրանց մեծ մասին հողի ափսիսի հաստ շերտի տակն է գցում, վոր դարձանը հարսնյակներից դուրս յեկող թիթեռների մի կերպ չի հաջողվում կտրել այդ հաստ շերտը և դուրս դալ յերկրի յերեսը՝ բամբակի դաշտերում նորից ձվեր դնելու, թրթուռներ առաջացնելու և բամբակենուն վնասելու։ Աշնանահերկից այդպես են տուժում որինակ բամբակի, սովկայի, կարադերիսայի և այլ վրնասատուների հարսնյակներից դուրս յեկող թիթեռներից։

Ջուր կուտակելուց բացի, այս նպատակով ել ահա, այս աշնան մեր բամբակացան շրջաններում 15.000 հեկտար «արաք» պետք է կատարվի։

Մոլախոտերի և վնասատուների դեմ պետք է տարվի տեվական պայքար և այդ պայքարի բոլոր տեսակի ազդրոտիկական միջոցների մեջ աշնանահերկը, իբրև լավագույն նախազգուշական միջոցը-պետք է դառնա տիրապետող սիստեմը։

Չպետք է կրածել, վոր 1-2 աշնանահերկով դաշտը մաքրվելու յե մոլախոտերից։ Պետք է նկատի ունենալ, վոր քամիների, թռչունների, ջրի միջոցով, ինչպես և այլ նստապարհներով, վոչ միայն հարևան հողամասերից, այլև շատ հեռուներից մոլախոտերի սերմեր են թափվում հողում։ Բացի այդ, հողի մեջ գտնվող սերմերը միանգամից չեն ծլում։ Ամեն մի տեսակի մոլախոտի սերմն իր ծլելու համար պահանջում է տարբեր

չափի ջերմային և ջրային պարմաներ։ Կան մոլախոտերի սերմեր, վորոնք ափսիսի հաստ կեղեվ ունեն, վոր անհրաժեշտ է լինում բախկանաչափ ջուր, վորպեսզի սերմն ուռչի և ծիլը դուրս գա։ Խոր շերտերում բնկած մոլախոտերի սերմերը ջրից, ողից և ջերմությունից զուրկ լինելով՝ կարող են մի քանի տարի մնալ հողի տակ, առանց կորցնելու իրենց ծլունակութունը։ Յեվ ինչքան մեծ հեղուկ շատ ող և ջուր մտցնենք և հողի ֆիզիկական հատկություններն ել լավացնենք, այնքան շատ նպաստավոր պայմաններ կստեղծվի մոլախոտերի ծլելու համար և այնքան ել հեշտ կլինի նրանց վոչնչացելը։ Իսկ այդ նպաստավոր պայմաններն ըստեղծվում են հենց աշնանահերկի կատարմամբ։

5. ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿԸ ԲԵՐՔԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՀԶՈՐ ՄԻՋՈՅՆ Ե

Այսպես ուրեմն, յեթե աշնանահերկում մեծ քանակությամբ խոնավություն է կուտակվում, սկսվում է ողի ազատ և առատ փոխանակություն հողի շերտի և մթնոլորտի միջև ու ժամանակին հողի վարելի շերտի տակը թաղվում հողի մակերեսի բուսական մնացորդները, ինչպես և մոլախոտերը, յեթե ջրի, ողի, արևի և այլ բնական գործոնների ազդեցության տակ, կյանքի յեն կոչվում հողմնահարման և միկրոօրգանիզմների գործողությունները, վորոնց հետևանքով հողում բախկանաչափ սննդանյութեր են կուտակվում, իսկ մյուս կողմից ել կիսաքայքայված որգանական նյութերով բարելավվում հողի ֆիզիկական դրությունը, վորն իր հերթին լավացնելով հողի ջրային, ողային և ջերմային

պայմանները, ավելի ինտենսիվացնում է հողմահալման և բիրտողիական պրոցեսները, յեթե վերջապես հանձնեն աշնանահերկի՝ ունենք սղանչելի միջոց մասսայական վոչնչացման յենթարկելու միաստորներին և մոլախոտերին, վարոնք խլում են մեր կուլտուրական բույսերի սննդի, ջրի, ողի և լույսերի զգալի մասը, ապա ի՞նչ է նշանակում այս բոլորը: Մի՞թե պարզ չե՞, վոր ժամանակին կատարված աշնանահերկի շնորհիվ ստեղծված նպաստավոր այս բոլոր պայմանները, վորոնք ապահովում են հսկայական չափերով բույսի նորմալ կյանքն ու նրա փարթամ դարձրացումը, պետք է վոր, համապատասխան չափով ել բարձրացնելին մեր դարնանացան կուլտուրաների արտադրողականութունը: Համոզվելու համար՝ ձայնը տանք փորձադաշտերին:

ա) Արեվելյան Թուրքեստանի-Սորհրդային Միության բամբակադործական ալդ կենտրոնական շրջանի-փորձադաշտերի տվյալների համաձայն՝ բամբակի բերքը մեկ հեկտարից ավելանում է 4-7 ցենտներով դարնան վարի համեմատությամբ, յեթե աշնանահերկ է կատարված:

բ) Շաղբինսկայի սովխոզի փորձնական հողամասի յերեք տարվա միջին տվյալներին համաձայն, Վիկ-վարսակի խոտը հեկտարից՝ աշնանահերկի դեպքում՝ տվել է 26,89 ցենտներ 132 տոկոս, դարնան վարի դեպքում՝ տվել է 20,44 ցենտներ 100 տոկոս: Աշնանահերկը Վիկ-վարսակ խոտի բերքն ավելացնում է $\frac{1}{3}$ -ով:

դ) Գարնանացան ցորենի նկատմամբ Ռուսաստանի մի շարք փորձակայանները տալիս են այսպիսի թվեր. (1 հեկտարից, ցենտներով), իսկ դարնան ցորենը,

ՎՈՐՏԵՂԻ ՓՈՐՁԱԴԱՇՏԸ	Գարնան վարի դեպքում	Աշնան հերկի դեպքում
Պալտավայի կայանը (10 տարվա միջին թվեր)	8,9	13,9
Վոլոդնեմի կայանը (8 տարվա միջին տվյալներ)	14,0	16,0

Սորհրդային Միության յերաչոտ Նիժնի-Վոլգայի շրջանում, մեկ դեսիատինից հետևյալ փորձակայաններում աշնան և դարնան վարերի դեպքում՝ այսքան բերք է տվել (փթերով)

ՎՈՐՏԵՂԻ ՓՈՐՁԱԴԱՇՏԸ	Գարնան վար	Աշնան վար
Վոլսկայի փորձադաշտում (5 տարվա միջին թվեր)	40,1	61,4
Բուդուլսկայի փորձադաշտում (8 տարվա միջին տվյալներ)	32,6	56,6

Այսպիսով յեթե աշնանահերկ է կատարված, ապա դարնանացան ցորենի բերքն ավելանում է մի դեպքում 50 տոկոսով, իսկ մյուս դեպքում՝ 73 տոկոսով:

Հետևապես բոլոր տարիներում դարնանացան բույսերի բերքատվությունը բարձրացնելու տեսակետից աշնանահերկի խոշոր առավելությունները դարնան վարի համեմատությամբ ակներև է:

Բայց բերքի բարձրացման տեսակետից ել ավելի բարձր տոկոսներ է տալիս աշնանահերկը, համեմատած դարնան վարի հետ՝ խիստ յերաչոտ տարիների:

Այսպես որինսկի՝ Կրասնիկուտի փորձադաշտում յերեք շատ յերաչոտ՝ 1912, 1917 և 1924 տարիներ են (չոր դարուններով) մեկ հեկտարից դարնանացան ցորենը

բենի սյուքան բերք և ստացվել աշնան և դարնան վարի
դեպքում (3 տարվա միջին բերքը ցենտներով)

Գարնան վարի դեպքում 2,7 ցենտներ,
աշնան վարի դեպքում 5,3 ցենտներ:

Աշնանահերկը 96 տոկոսով շատ բերք է տվել դար-
նան վարի համեմատությամբ:

Չափազանց հետաքրքիր պատկեր է ստացվում,
յերբ առանձնացնում ենք 1924 թվի աշնան և դարնան
վարի տվյալները: Նրանց տված դարնանացան ցորենի
բերքի տարբերությունը միջանի հարյուր տոկոսով է
արտահայտվում: Ահա 1924 թվի բերքի թվերը՝

Գարնան վար	0,3 ցենտներ բերք մեկ հեկտարից
Աշնանավար	2,7 » » » »

Ճիշտ է, աշնան վարի բերքն էլ քիչ է, սովորական
միջին բերքից նա միջանի անդամ ցածր է, բայց չե-
վոք տվյալ պայմաններում նա 800 տոկոսով ավելի շատ
բերք է տվել, քան դարնանավարի հողամասը: Գար-
նանավարի բերքը փորձակայանում այնքան չնչին եր,
վորի հավաքելը (հաշվառման նպատակով) մեծ դժ-
վարություններով գլուխ բերվեց: Ել չենք խոսում
այդ չրջանի գյուղացիական ցանքների մասին, վորոնք
բառացի իմաստով խանձվում էյին հարավ-արեւելքից
այդ չրջանների վրայով անցնող հունիսյան չոր և տաք
քամիներից:

Մեր նախաընդնային վորոշ չրջանները (Կոտայքը,
Թաւիւնը, Յեղվարդը և այլն) իրենց չորային պայման-
ներով (բայց վոչ հողային) շատ նմանություններ ունեն
վերե նշված չորային չրջանների հետ: Մեր այս չրջան-
ներում անջրդի հողամասերի բերքը տարբեր տարի-

ներում յեղանակների տարբերության հետեանքով յեն-
թարկվում է մեծ տատանումների: Յեթե դարունն ան-
ձրեւային է լինում և անձրեւները տեղում են նաե մա-
յր և ստամբ էլ հունիսի սկզբներին, թե աշնանա-
ցաններից և թե դարնանացաններից համեմատաբար շատ
բերք է ստացվում, իսկ չորային դարուններից, հողի
անժամանակ և անկանոն մշակության հետեւանքով,
հունիս ամսին, յերբ սկսվում է հացահատիկների հաս-
կակալումն (այդ չրջաններում) այնքան չնչին քանա-
կությամբ ջուր է լինում նրանց տրամադրության տակ,
վոր հունիսի վերջերի և հունիսի սկզբների տոթերից ու
չորություններից՝ նրանք թառամում, չորանում և վո-
չրնշանում են յերբմե, կամ շատ չնչին բերք տալիս:

Ջրի պակասն այստեղ միշտ էլ ունենում է կործա-
նարար հետեանքներ: Յեւլ այդպիսի հետեանքներ կրո-
տացվեն այնքան ժամանակ, մինչե վոր արմատական
փոփոխման չյենթարկվեն հողի մշակության հին ձեւ-
ը: Իսկ այդ փոփոխությունները կատարելու հնարա-
վորություններն ունենք: Կոլխոզ և սովխոզ շինարարու-
թյունն է, վոր տալիս է լայն հնարավորություններ
այդ փոփոխությունները կատարելու և այն էլ ամենա-
կարճ ժամանակամիջոցում: Իսկ փոփոխության ազրո-
տեխնիկական միջոցը՝ աշնանահերկն է:

Յեւլ յեթե այս տարի Յեղվարդի կոլխոզն ստանում
է չափադանց առատ բերք, դա առավելապես պետք է
վերագրել կոլխոզին, վորը 30 թվին բավականաչափ
հերկեր կատարեց և կաորդացավ դրանով իսկ չորհա-
լի կերպով ոգտադործել աշնան, ձմռան, ինչպես և այս
դարնան համեմատաբար առատ տեղումները: Նույնպի-
սի խոշոր նվաճումներ կարելի յե տեսնել մեր վորոշ

կոլխոզներում, վորոնք նույնպես մեծ քանակութեամբ աշխատահերկեր են կատարել:

6. ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

ԿԱՏԱՐԻՐ ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿ ՀԵՆՑ ՎՈՐ ԲԵՐՔԸ
ՀԱՎԱՔՎԱԾ Ե ԼԻՆՈՒՄ

Աշխատանքները կատարելու ժամանակի հարցը վերին աստիճանի կարևոր հարց է: Դրանից է կախված աշխատանքների և՛ քանակը և՛ վորակը: Այստեղ վարորդը նախատեսել աշխատանքն իր մանրամասնությամբ և առանձնահատկություներով ու պատրաստ լինել բոլոր ուժերով ժամանակին կազմակերպվածութեամբ աշխատանքն սկսելու, դա հենց այն ամենն է, վորը պահանջվում է աշխատահերկերի պլանները կատարելու համար: Ամեն մի սովխոզ, կոլխոզ և ՄՏԿ-ն պետք է հաշվի առնի այս կարևոր հանգամանքը:

Աշխատահերկի ժամանակի հարցը սերտորեն կապված է հետևյալ հարցերի հետ, վորոնք պետք է նկատի առնել՝

ա) Գարնանացան կուլտուրաների ընդարձակումն և բ) կուլտուրական բույսերի վեգետացիայի (կյանքի) տեվոդությունը:

Շնորհիվ կոլխոզ և սովխոզ շինարարութեան և ՄՏԿ-ների տարածմանը՝ մեծանում է մեր հնարավորություններն ամեն տարի ընդարձակելու ցանքների տարածությունը— տարեկան մոտավորապես 10-12%-ով: 32 թվին միմիայն բամբակի ցանքների տարածությունը 31 թվի համեմատությամբ աճելու յե 100 %-ով: Ահազին չափերով աճելու յեն մյուս տեխնիկական կուլ-

տուրաների, խոտաբույսերի և սիլոսա-բույսերի ցանքների տարածությունները: Այլ խոսքով՝ 32 թվի դարնանացանի տարածությունն ընդարձակվելու յե հսկայական չափերով: Այդ ընդարձակումը տեղի յե ունենալու անմշակ և մասամբ ել ժամանակավորապես յերևոյն ի վար գցած հողերի հաշվին: Մենակ բամբակի համար, ըստ Հողօգտագործարի որոնտիվ—յենթադրական տվյալների, 32 թվին պետք է մոտավորապես 8.000 հեկտար, մինչև այժմ բուրորովին անմշակ դրութեան մեջ գտնվող հողամաս հատկացվի (դեռ ճիշտ թրվեր չկան, չըջաններն ել չեն ուղարկել իրենց հանդիպական պլաններն այդ ուղղութեամբ): Նույնը, տարբեր չափերով, վերաբերվում է նաև մյուս կուլտուրաներին և հացահատիկներին: Յե՛րբ սկսել այդպիսի հողերի մշակությունը, նրանց վարը: Բայրովին անմշակ դրութեան մեջ գտնվող, ինչպես և յերեսն ի վար գցած հողամասերը պետք է վարել ինչքան հնարավոր է շուտ: Լավագույնը կլինի այն, վոր գարնանացանից անմիջապես հետո սկսել այս հողերի վարը: Այդ ժամանակ հողը համեմատաբար խոնավ է լինում և վարելն ել դյուրին: Սա, կլինեք առում եմ, ամենալավը և դրան պետք է ձգտել ամեն կերպ: Բայց դա չի նշանակում, վոր մյուս ամիսներին պետք է այդ աշխատանքներին վերջ տալ: Բնավ ել չե. մյուս ամիսներին, ինչպես և վաղ աշնան, այդ դործը յերեսք աչքաթող չպետք է արվի, այլ այն պետք է կատարել ուժերի մաքսիմալ լարմամբ: Ընդհանրապես բոլոր դարնանացան բույսերին տրվելիք հողերը չպետք է թողնել դարնանը, այլ պիտի վարել աշնանից (և մենք ցույց տվինք, թե ի՞նչու պետք է այդպես արվի), դա յեկ առավել սրութեամբ տրվում է ան-

մշակ և յերեսն ի վար գցած հողամասերի նկատմամբ: Պետք է նկատի առնել այն, ինչ ասվեց այս բրոշյուրի նախորդ գլուխներում հողի հասունացման մասին: Մեր մշակման մեջ գտնվող հողերի հասունացման համար պահանջվում է միջանի ամիս, իսկ անմշակ հողերի նրկատմամբ հասունացման ժամանակամիջոցն ավելի յերկար պիտի լինի: Ուրեմն այս հողերի վարը պետք է կատարել ամբողջ տարվա մեջ և ինչքան շուտ այդ արվի, այնքան լավ: Ինչքան շուտ արելի և ողի ազդեցություն տակ մնա այդպիսի հողերի հերկը մինչև նրա վրա ցանքս կատարելը, այնքան նրա միջի վատ հատկությունները կանհետանան, այնքան նա կփխրանա (մանավանդ մեր ծանր կալախին հողերը) և այնքան ել սպառնով կլինի նրանց հասունացումը մինչև դարնանացանի սկսման ժամը:

Ինչ վերաբերում է մշակութային մեջ գտնվող հողամասերի աշնանահերկի ժամանակին, ապա ինքնին հասկանալի չէ, վոր նա սերտորեն կապված է այդ հողամասերը պարզվցնող բույսերի առանձնահատկությունների հետ:

Բույսերի այն խումբը, վորը շուտ է բուրդում իր վեգետացիան, որինակ, ինչպես աշնանացան և դարնանացան հացահատիկները, վորոշ տեսակի ցանովի միամյա խոտաբույսերը և այլն, այսինքն՝ այն բույսերը, վորոնց բերքահավաքն սկսում է հունիսի վերջերից և շարունակվում մինչև ոգոստոսի 15-20-ը, բերքահավաքի հետ միասին անհրաժեշտ է խողանահերկ անել, այսինքն 5-10 սանտիմետր հաստությամբ հերկել հողը 4 խոփանի գութաններով կամ բաղամխով լուսջիլ-նիկներով, ինչե աշխատանքը կատարվում է սրակտո-

րի միջոցով: Դա, ինչպես շատ մանրամասնությամբ ասել ենք, մեծ նշանակություն ունի հողի խոնավությունը գոլորշիացումից պահպանելու, մոլախոտերի և վնասատուների դեմ կռվելու, բուսական մնացորդները և մոլախոտերը հողի տակովը տալու և հողն որդանական նյութերով հարստացնելու համար:

Բայց դրանով յերբեք չպետք է բավականանալ. հենց վար մոլախոտերի սերմերը մեծ քանակությամբ ծլեցին և միֆիչ ել բարձրացան հողի յերեսը՝ կատարել լրիվ խորությամբ աշնանահերկ: Յեթե այդ չարվի, կամ կատարվի ուշ, ապա մոլախոտերը սերմեր կտան և սարսափելի չափերով կվարակեն դաշտերը: Չպետք է մոռանալ, վոր կան այնպիսի մոլախոտեր, վորոնց մի բույսը կես միլիոն և դեռ ավել սերմ է տալիս մեկ անգամից: Բացի այդ, վնասատուները վոնչացնելու, հողը անդանյութերով հարստացնելու, հողի ստրուկտուրան լավացնելու, հողում ջուր կուտակելու, մի խոսքով հողը հասունացնելու հնարավորությունները պայմանավորված են աշնանահերկով: Սողանահերկից 1-ից մեկ ու կես ամիս հետո, անպայման պետք է կատարել աշնանահերկը: Իսկ յեթե զանազան պատճառներով հնարավոր չի լինում բերքահավաքից հետո խողանահերկ արել, ապա աշնանահերկը չպետք է ուշացնել: Բոլոր միջոցները պետք է գործադրել շուտ աշնանահերկել այդպիսի հողամասերն, ինչ չե թանկագին բուսական մնացորդներն արելի և այլ գործոնների ազդեցությամբ տակ կանհետանան հողի յերեսից և հնարավոր չի լինելու հողն որդանական նյութերով հարստացնելու: Բացի դրանից, բերքահավաքից հետո, հողի յերեսը ծածկած միլիոնների հասնող մոլախոտերը կզարգանան շատ պ-

բազ և սերմեր կտարածեն հողում, իսկ վնասատուներին հարսնյակները կթռնեն թիթեռներ և կազատվեն: Ինչո՞ւմ շուտ կատարվի աշնանահերկը, այնքան ևս ևնչ շատ տնկանցիքներ և ֆուր կկուտակվի և այնքան էլ բարձր բերք կստատանա: Այսպես որինսկ տարբեր ժամանակվա վարերի ղեպըում Սարատովի Հացահատիկային Տնտեսության Ինստիտուտը 7 տարվա միջին տվյալներով դարձանայան ցորենի այսպիսի բերք և ստացել մեկ հեկտարից ցենտներով՝

Գարնան վարի ղեպըում	6,8	100 տոկոսով
Սեպտեմբերի վարի ղեպըում	7,2	106
Ոգոստոսի վարի ղեպըում	7,7	113

Իսկ Պարսովայի փորձագաշտի 10 տարվա միջին տվյալներով՝		
Գարնան վարի ղեպըում ստացվել է	8,9	ցենտ: 100 տոկոսով
Սեպտեմբերի »	9,5	» 106
Ոգոստոսի »	13,0	» 146

Շերկու ղեպըումն էլ տեսնում ենք, վոր աշնան ա-միսներին կատարած աշնանահերկի բերքը բարձր և դարձանավարի տված բերքից:

Բայց այն ղեպըում, յերբ սեպտեմբերի հերկը 6,7 %-ով է ավելի բերք տվել դարձան վարի համեմատությամբ, ոգոստոսին կատարված հերկը, տվել է 46 տոկոսի աճում: Իսկ ինչ վերաբերում է այն հողամասերին, վորոնք զբաղված են մեր տեխնիկական կուլտուրաներով, վորոնց վեգետացիան ձգվում է մինչև ուշ աշուն, աշնանահերկը պետք է կատարել բերքահավաքից անմիջապես հետո: Այստեղ մեծ ծավալ ունեցող աշխատանքն անհրաժեշտ է կատարել շատ կարճ ժամանակամիջոցում: Խորհրդային Միության Հողօրոգչության վորոշմամբ Անդրկովկասում աշնանահերկերը պետք

է ավարտվեն դեկտ. 1-ից վոր ուշ: Դա առավելագույն վերաբերում է տեխնիկական կուլտուրաներին, գլխավորապես բամբակին: Պահանջվում է, վոր մեր կոլխոզները, սովխոզներն և Մ.Տ. կայանները լարեն իրենց բույր ուժերն աշնանահերկելու բամբակի և այլ տեխնիկական կուլտուրաներին հատկացվելիք տարածությունները: Մեծ ծավալով աշնանահերկի կատարումը մեր բամբակադորձական շրջաններում, վճռողական նշանակություն ունի 53000 հեկտար բամբակի պլանի իրականացման համար: Մեր բամբակադորձական շրջանների հողերի մեծ մասը ծանր հողեր են: Տարվա վերջում բամբակենուց աղատված հողամասը խիստ կոչտացած է լինում, նրա ֆիզիկական հատկությունները վատթարացած: Աշնանահերկով ստեղծում ենք այն բույր նըպաստավոր պայմանները, վորոնք վերականգնում են նրա հատկությունները և հասունացնում դարձանայանքսի համար:

Խորոքովին կարիք էլիս աշնանահերկել կարտոֆիլից, չաքարի ճակնդեղից աղատվող հողամասերը, յեթե իհարկե նրանց վեգետացիայի ընթացքում մշակությունը տարվել է կանոնավոր և բերքահավաքի հետեվանքով էլ հողամասը լավ վարվել, փխրացել է: Վաղ դարձանայանքսի հողամասերն անհրաժեշտ է փոցխել սկսվառակավոր կամ զեկզակ փոցխելով և տրամադրել դարձանացաներին:

7. ՎԱՐԻ ՏԵԽՆԻԿԱՆ (ԽՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ՇԵՐՏԻ ԼԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ)

Խոսելով աշխատհերկերի բաղմաթիվ ազդանոսիական առավելութունների մասին, վորոնք վճողական նշանակութուն ունեն բերքատվութունը բարձրացնելու տեսակետից, ինչպիսին ցույց տրվեց վերեվում բաղմաթիվ թվական տվյալներով, չի կարելի անտես անել վարի տեխնիկական կողմը: Ինչպես աշխատհերկ կատարելու ժամանակի բաց թողնելը, այնպես և անկանոն վարի կատարումը, կարող է շատ նվազեցնել աշխատհերկի եփեկտը:

Մենք տեսնեք, վոր աշխատհերկի բարձր բերքատվութունը հետեւանք է այն բանին, վոր աշխատհերկի մոմենտից սկսած մինչև դարնանը — ցանքսի ժամանակ, հողն իր մեջ տեղի ունեցող մի շարք պրոցեսների շնորհիվ հասունանում է:

Ինչքան ժամանակին կատարվի աշխատհերկը, այնքան բարձր կլինի աշխատհերկի տված բերքը: Այդ բերքն էլ ավելի բարձր կլինի, յեթե ժամանակին կատարված աշխատհերկը կանոնավոր ել վարված լինի: Կոպիտ սխալ կատարած կլինեյինք, յեթե դատեյինք վրանց նման, վորոնք ասում են՝ «բավական ժամանակամիջոց է աշխանից մինչև վ դարուն, ինչպես ել վարենք հողը, նա հասունանալու յե»: Զպետք է շահագործել ժամանակը և ճմեռվա ազդեցութունները, վատացնելով վարի վարակը: Պետք է պարզ իմանալ, վոր ինչքան վարը կանոնավոր լինի, այնքան մեծ կլինի աշխատհերկի տված բերքը:

Վարի խորութունն ու շերտի լայնութունը տար-

բեր է — տարբեր հողերի նկատմամբ, նա կախած է տարբեր հողերի առանձնահատկութուններից:

Բացի դրանից, նայած թե ի՞չ բույսին ենք հատկացնելու հողամասեր, վարի խորութունն ել պետք է լինի տարբեր չափով, հացահատիկների համար սաղր, տեխնիկական կուլտուրաների, ինչպես և ցանովի խոտաբույսերի համար՝ համեմատաբար խոր:

Մեզ մոտ բամբակենուն հատկացրված հողամասերի մեջ գերակշռող են ծանր կավային հողերը: Այդ հողերը անհրաժեշտ է վարել 15-22 սանտիմետր խորությամբ, ավելին կարիք չկա: Ակուսի լայնութունը չպետք է շատ մեծ լինի: Ինչքան հողամասը կոշտացած է, ինչքան հողի կապակցականութունն ուժեղ է արտախայտված, այնքան ել անհրաժեշտ է վարի ժամանակ նեղ շերտ վերցնել: Ծանր կավային հողերում 12-14 սանտիմետրից դեն չպետք է անցնի շերտի լայնութունը: Ինչքան շերտը նեղ լինի, այնքան շրջվելուց հողը լավ կմանրանա և շատ խոշոր կոշտեր չի տա:

Այսպիսի վարի ազդող-կուլտուրական նշանակութունը շատ մեծ է, վորովհետև միմիայն լավ փխրացած հողումն է, վոր ողը, ջուրը և հողի մասնիկները գտնվում են միմյանց հետ անընդհատ շփման մեջ, վորպիսի դրությունը հողի հասունացման նախապայմանն է:

Մասնավորապես նեղ շերտով պետք է վարել նոր մշակութային մեջ մտցվելիք հողամասերը: Յերկար ժամանակով անմշակ մնալով, դուրի անհրաժեշտ քանակությամբ ողից և ջրից, այս հողերի հատկութունները չափազանց վատացել են: Կանոնավոր վարը տալով լավ փխրացած և փափկացած հող, նպաստում է այն բանին,

վոր հողում առաջացած մեծ քանակությամբ ծակոտիկները մեջ մտնի և՛ ողբ, և՛ ջուրը, վորոնք մեծ աղ-դեցություն են գործում հողի վրա նրան լավացնելու ուղղությամբ: Հատկապես մեծ է ողի միջի մի դաղի-թիվածների դերը: Ողի ք-վածիցն ամենամեծը կերպով ֆայֆայում է այդպիսի հողերի քունավոր միացու-թյունները և ժամանակի ընթացքում մշուս գործընկերի հետ միասին, պիտանի յե դարձնում հողը մեր կուլ-տուրական բույսերի համար: Չպետք է կարծել, վոր ինչքան լայն շերտ կտրել, այնքան շատ տարածութուն հնարավոր կլինի վարել: Լայն շերտը դանդաղեցնում է շարժիչի ընթացքը, պահանջում է ավելի շատ ֆաշոպ ու ծ. բացի նրանից, վոր այդպիսի վարի վորակն ել վա-տանում է:

Նեղ շերտով վարելու դեպքում անհրաժեշտ է ող-տագործել բազմախոփ գութաններ, տրակտորի գութանների մեծ մասը հարմարեցված է այդ բանին, որի-նակ՝ Փորզոն, ոլիվեր № 7 գութանը, Հոկտեմբերյան հեղափոխության անվան գործարանի АТДВ 8-ը այն վերցնում են 12-14 սանտիմետր լայնությամբ շերտ:

Բացի դրանից, անհրաժեշտ է մեծ չափերով, գոր-ծածությամբ մեջ դնել նախախփված թե տրակտորի և թե ձիան-յեղան գութանները, դա ունի այն առավելու-թյունը, վոր հողի մակերեսի 5-8 սանտիմետր հաստու-թյան շերտը, վորի ստրուկտուրան շատ է փչացել ան-ձրեմներից, ջրեղաց և այլն— կտրվում է նախախփով և հողի մակերեսի բուսական մնացորդների հետ զգվում է ակոսի ճիշտ հատակին ու նրա ստրուկտուրան որդա-նական նյութերի քայքայման, ինչպես և խոնավության

պայմաններում, վերականգնվում է. իսկ նախախփից հետո արդեն գնում է իսկական խորությամբ հող կտրող խոփը, վորը կտրված հողը զցում է ակոսի տակ ընկած հողի մակերեսի բարակ հողաշերտի վրա:

Մյուս շարժանքի բույսերի համար ևս, հողը պետք է խոր վարված լինի 18-20 սանտիմետր: Հացահատիկ-ների համար 12-15 սանտիմետր խորություները լիովին բավական է:

Թեթև վերը պետք է վարել ավելի լայն շերտ վերցնող գութաններով, այսինքն այնպիսի գութաննե-րով, վորոնց խոփը լայն է: Կարելի յե վարել նաև ա-վելի խոր, քան ծանր կավային հողերը, յեթե վարելա-շերտը միանման է կամ ավաղա-կավային է:

Ընդհանրապես հողը միանգամից խոր վարել չի կարելի, այլ պետք է կատարել աստիճանաբար, այն ել մինչև վորոշ սահման, իսկ այդ սահմանը կախված է հողի յենթաշերտի կազմությունից:

Աշնանահերկը փոցխելու վոչ մի անհրաժեշտու-թյուն չկա, դա ավելորդ աշխատանք է և անցանկալի, վորովհետև աշնանահերկերը նպատակներից մեկն էլ այն է, վոր ակոսները պահեն ձմեռվա ձյունը և ակոս-ների միջոցով ջուրը ծծվի և կուտակվի հողի մեջ: Յե-նեք վարը կատարվել է կանոնավոր, մնացած բոլոր կոչ-թե պետք մանրանում, վերանում են մինչև դարձան, թե տերը մանրանում, վերանում են մինչև դարձան, թե աշնան որերի արելից ու խոնավությունից և թե ձմռան առնամանիքներից:

Այսպես որինակ խորհովի փորձադաշտն այսպիսի թվեր է տալիս դարու հատիկի և ծղոտի բերքի նկատ-մամբ աշնանից փոցխված և չփոցխված աշնանահերկե-

ըրէ վրա (12 տարւոյ միջին թվեր, հեկտարից, ցննտնեցով)՝

	Հատիկ	Պղպտակ
Աշնանից փոցիւմած	9,3	15,4
Աշնանից չփոցիւմած	9,5	15,9

Գարունը բացվելուն պես, յերբ հողի յերեսը դեռ նոյր է սկսել փխրանալ, անհրաժեշտ է փոցիսել հողամասը, վերցնել խորդուբորդութիւնները: Դա նրա համար է, վստի խորդուբորդութիւնները հաւասարվի, պակասի հողի գոյորչեացնող մակարդակը և կուտակված խոնավութիւնը մնա հողի մէջ: Բացի դրանից, փոցիսը փափուկ հողից դուրս է բերում տակուիքավոր մոլախոտերին և վոչնչացնում վաղ գարնան ծլած մատղաշ մոլախոտերը:

Այս բոլորից հետո հասունացած հողամասի վրա իր փամանակին սկսվում է գարնանացանքը:

8. ՅԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Բոլոր գարնանացան բույսերի հողամասերն անհրաժեշտ է վարել աշնանից:

2. Հացահատիկներից ագատվող հողամասերը խոզանահերկել բերփառավաճի հետ միասին և մեկ, մեկ ու կես ամսից հետո ամսայւման լրիվ խորութեամբ աշնանահերկ կատարել:

3. Տելուհիակա և այլ կուլտուրաներից ագատվող հողամասերն աշնանահերկել բերփառավաճից ամսիջապես հետո՝ լրիվ խորութեամբ:

4. Բոլոր կուլտուրաներից ագատվող հողամասերի աշնանահերկն ինչքան շուտ կատարել, այնքան լավ:

5. Նոր մշակութեան մեջ մտցվելիք հողամասերի (դոնր, չիմաններ և այլն) վարը պետք է սկսել գարնանից:

6. Աշնանահերկը փոցիսել միտք հունի: Բայց անհրաժեշտ է անսայւման փոցիսել վաղ գարնանից, յերբ հողի մակերեսն սկսում է չորանալ:

7. Միտք չկա աշնանահերկելի պալարապտուղներից և արմատապտուղներից ագատվող հողամասերը: Սրանց նկատմամբ բավարարվել միմիայն գարնան փոցիսով:

8. Ժամանակին կանոնավոր կատարված աշնանահերկը հողի տակուվն ունելով բուսական մնացորդները և մոլախոտերը, լավացնելով հողի ստրուկտուրան, կուտակելով խոնավութիւն և սննդանյութեր, մասնաւորապէս վոչնչացման յենքարկելով մոլախոտերին և վնասատուներին՝ 25-30 և ե՛լ ավելի բարձր տոկոսներով բարձրացնում է բերփառութիւնը:

9. Աշնանահերկը հնարավորութեամբ է տալիս գարնանացան կուլտուրաների ցանքը կատարել իր ժամանակին, վորը վնասկան նշանակութեամբ ունի բերփառութեան բարձրացման համար:

10. Աշնանահերկը նպաստում է ցանքերի տարածութիւնների ընդարձակմանը: Նրա դերը մասնաւորապէս բացառիկ է բամբակի տարածութիւններն ընդարձակելու տեսակետից:

11. Աշնանահերկը յերաշտի դեմ կովելու փորձված լավագույն գնեմն է: Աշնանահերկը ցելային սիստմը կրնաւելու անփախարիմելի միջոցն է:

Հետեւապես՝ 12. ագրոտեխնիկական այս ստաջ-
նակարգ միջոցը— ԱՇՆԱՆԱՀԵՐԿԸ, պետք է դառնա
ազգիալիստական յերկրագործության գարնանացան
կաւտարանների, հողի մշակության սիստեմը:

ԴԵՊԻ ԳՈՐԾ

Յենեկով աշնանահերկի վերջնական պլանների կա-
տարման և գերակատարման նշանաբանից, անհրաժեշտ
է առանց ժամանակ կորցնելու, աշխատանքի սոցիալիս-
տական ձեւերով՝ սոցմրցմամբ և հարվածայնությամբ
արտադրական բոլոր անհրաժեշտ միջոցներով— տրակ-
տորներով, ձիերով, յեղներով, գութաններով և այլն—
կոլխոզների, սովխոզների, մեքենատրակտորային կա-
յանների, ինչպես և անհատական վաղվա կոլխոզնիկ,
չքաւոր և միջակ աշխատավորական 10-նյակ հազարա-
ւոր մասսայով, ծավալել աշնանահերկերի տարածու-
թյունը բոլոր շրջաններում անխտիր բոլոր դարնանա-
ցան բույսերի համար:

Կոլխոզներն ու սովխոզները պետք է հաշվի առնեն
հողային պայմանները, քաղող ուժերի կացութիւնը,
վարի վորակն ու քանակը և ըստ այնմ ձիւտ կերպով
վճռեն վարի նորմաները և անշեղ կենսագործեն գոր-
ծարքային սխաւածութիւնների վրա նայելով իբրեւ շա-
նանահերկերի կատարման հաշվաւանակի նախապայման-
ներից մեկի:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0938978

ԳԻՆԸ 10 Գ. (2 Ժ.)

1
3976

Ա. ԳՅՈԼԱՆՅԱՆ
ЗЯБЛЕВАЯ ВСПАШКА

Գոսիզդատ ՍՍՐ Արմենիա
Երևան—1931